

TILLGÄNGLIG LÄRMILJÖ

– NYCKELN TILL ETT FRITIDSHEM FÖR ALLA?

Grundnivå
Pedagogiskt arbete

Malin Ferm
Emelie Holmsbo
Sophie Börjesson

2023-LÄRFHEM-G26

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Grundlärare mot arbete i fritidshem

Svensk titel: Tillgänglig lärmiljö - Nyckeln till ett fritidshem för alla?

Engelsk titel: Accessible learning environment - The key to a leisure time centres for everyone?

Utgivningsår: 2023

Författare: Malin Ferm, Emelie Holmsbo och Sophie Börjesson

Handledare: Martin Hugo

Examinator: Marie Fahlén

Nyckelord: Fritidshem, tillgänglig lärmiljö, erfarenheter, teori och praktik, elevers behov, tillmötesgå, inkludering, kunskap.

Sammanfattning

Inledning

Studien ämnar undersöka hur fritidshemslärare definierar begreppet tillgänglig lärmiljö och vilka förutsättningar de ges för att skapa en inkluderande fritidshemsverksamhet. Studien behandlar frågeställningarna utifrån flertalet infallsvinklar och ger en bred insyn i det komplexa uppdrag lärare i fritidshem besitter. Fritidshemmet har en egen del i läroplanen vilket ställer krav på verksamhetens innehåll. Studien undersöker på vilket sätt fritidshemslärare upplever att deras verksamhet är tillgänglig och tillgodoser alla elevers behov, samt vilka faktorer som är gynnsamma för arbetet i att skapa ett fritidshem för alla.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka på vilket sätt fritidshemslärare upplever att deras verksamhet tillgodoser och är tillgänglig utifrån alla elevers behov. Även vilka faktorer som är gynnsamma för arbetet med målsättningen att skapa en tillgänglig lärmiljö i fritidshemmet.

Metod

Studien har utgått från en kvalitativ metod med ett pragmatiskt perspektiv. Metodvalet har använts i form av semistrukturerade intervjuer riktat till åtta behöriga lärare i fritidshem. Respondenterna är verksamma i olika kommuner med spridning i Sveriges mellersta delar. Detta för att undersöka potentiella skiftningar gällande både möjligheter och förutsättningar i skapandet av tillgängliga lärmiljöer i fritidshemmet. Den insamlade empirin delades vid analysarbetet in i teman med stöd i *tillgänglighetsmodellen*.

Resultat

Resultatet av studien visar att olika definitioner av *tillgänglig lärmiljö* utgår från den *sociala, fysiska och pedagogiska lärmiljön*, vilket efter analys delats in i olika teman. Det framgår i studien att förutsättningarna för skapandet av en tillgänglig lärmiljö varierar utifrån exempelvis planeringstid, fortbildning och ekonomi. Respondenterna menar att organisatoriska faktorer ansågs vara avgörande för hur väl fritidshemslärare lyckas med sitt undervisningsuppdrag. Studien visar också att goda och trygga relationer sågs som extra viktigt i arbetet att skapa en tillgänglig lärmiljö i fritidshemmet, även bildstöd nämndes som ett viktigt stöd i detta arbete.

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till de fritidshemslärare och fritidspedagoger som deltog i vår studie och gjorde det möjligt att genomföra den. Vi vill även tacka vår handledare Martin Hugo som har stöttat och gett oss vägledning under arbetets gång. Ett extra tack till vår examinator Marie Fahlén. Slutligen vill vi tacka vänner, familj och varandra som har peppat och stöttat oss samt hängt med på den här resan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE	2
Frågeställningar	2
Begreppsdefinitioner	2
BAKGRUND	3
Fritidshemmets uppdrag	3
Tillgänglig lärmiljö	3
Ett fritidshem för alla	5
Tidigare forskning	6
Specialpedagogikens grundläggande perspektiv	6
Specialpedagogik i styrdokument	7
Från omsorg till lärande	7
Inkludering	8
Relationers betydelse.....	8
Sammanfattning	9
TEORETISKT RAMVERK	10
Pragmatismen	10
Teori och praktik.....	10
Erfarenheter	11
METOD	12
Metodval.....	12
Urval	12
Genomförande.....	13
Analys och bearbetning.....	13
Reliabilitet och validitet	14
Etik.....	14
RESULTAT	16
Definition av tillgänglig lärmiljö	16
Social lärmiljö	16
Fysisk lärmiljö	18
Pedagogisk lärmiljö	19

Förutsättningar för lärande	20
Organisation	20
Grupp.....	21
Individ.....	22
Sammanfattning av resultat	24
DISKUSSION	25
Resultatdiskussion	25
Förutsättningar.....	25
Gynnsamma faktorer.....	26
Lokaler	27
Relationer	27
Kunskaper och erfarenheter	28
Slutsats	28
Metoddiskussion.....	28
Didaktiska konsekvenser	29
Vidare forskning.....	30
REFERENSER	
BILAGOR	
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	
Bilaga 4	

INLEDNING

Ett fritidshem för alla: Är det möjligt? Fritidshemmet är idag frivilligt men ska trots detta innefatta en innehållsrik undervisning som gynnar alla elever (SFS 2010:800). I *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, Lgr 22, beskrivs det hur “Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda eleverna en meningsfull fritid” (Skolverket 2022b, s. 25). Det är stora elevgrupper och för få utbildade lärare i fritidshemmet. I takt med att elevantalet ökar och antalet högskoleutbildad personal och resurser minskar, tillkommer svårigheter i att utföra det undervisningsuppdrag lärare i fritidshem har (Skolinspektionen 2018). I 1 kap. 4 och 9–10 §§ av Skollagen (SFS 2010:800) beskrivs hur utbildningen ska främja elevers utveckling och lärande samt ta hänsyn till alla elevers behov. Vidare ska undervisningen i verksamheten vara likvärdig och utgå från eleven bästa med hänsyn till dennes *förutsättningar*.

Utifrån att verksamheten ska ge alla elever samma förutsättningar behöver den vara anpassad och tillgänglig, för att elever ska kunna delta i en inkluderande och likvärdig lärmiljö (Kjellberg 2018; SPSM 2023c). En *tillgänglig lärmiljö* handlar inte enbart om den fysiska framkomligheten i omgivningen utan den hänger samman med såväl den pedagogiska som den sociala miljön, enligt Specialpedagogiska skolmyndighetens *tillgänglighetsmodell* (SPSM 2023b). SPSM (2023a) arbetar med att sprida kunskap om *specialpedagogiskt stöd* och tillgänglighetsmodellen är framtagen som ett verktyg, för att kunna ge bättre förutsättningar för att möta varje enskild elevs behov (Kjellberg 2018; SPSM 2023b). Vid benämning av tillgänglig lärmiljö i studien som utförts avses den definition som SPSM har.

Det framgår att hela elevgruppen, även de som inte har ett uttalat behov av särskilt stöd, gynnas av en tydliggörande pedagogik som ökar tillgängligheten i lärmiljön för alla elever (Karlsson 2020). Andishmand (2019) belyser den problematik som ofta upplevs inom fritidshemmet när det gäller särskilt stöd. I dagsläget är det endast möjligt med särskilt stöd om eleven har svårigheter att nå målen i skolans läroplan. Det är alltså inte möjligt att få detta stöd i arbetet mot fritidshemmets centrala innehåll som presenteras i läroplanens fjärde kapitel. Utformas en tillgänglig lärmiljö som möter alla elevers behov, skapas möjligheter att mötas i varandras olikheter (ibid.).

Vår upplevelse är att det finns en viss problematik gällande skapandet av en fritidshemsverksamhet som tillgodoser alla elevers individuella förutsättningar och behov. Många gånger saknas organisatoriska förutsättningar för att kunna inkludera alla elever i fritidshemsverksamhetens innehåll. För att inkludera eleverna i undervisningen och se dem som en tillgång krävs en lyhördhet hos lärare i fritidshem. Våra erfarenheter utifrån VFU är att denna inkludering inte alltid tillgodoses i den mån det behövs och eleverna blir i slutändan lidande. Detta trots att fritidshemmet har ett eget kapitel i läroplanen, Lgr22 (Skolverket 2022b) att förhålla sig till. Med denna studie ville vi undersöka vilka faktorer och erfarenheter som ansågs vara framgångsfaktorer i arbetet att skapa ett fritidshem för alla, även hur förutsättningarna för detta arbete skiljer sig mellan olika fritidshem.

SYFTE

Syftet med denna kvalitativa studie är att undersöka vilka faktorer och erfarenheter som fritidshemslärare beskriver är betydande i arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö i den verksamhet där de arbetar.

Frågeställningar

- Hur definierar lärare i fritidshem begreppet en tillgänglig lärmiljö?
- I vilken utsträckning upplever lärare i fritidshem att de har en tillgänglig lärmiljö i sin verksamhet?
- Vilka erfarenheter har lärare i fritidshem av gynnsamma faktorer i arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever i fritidshemmet?

Begreppsdefinitioner

Lärare i fritidshem - I studien används begreppen *lärare i fritidshem* och *fritidshemslärare* som synonymer. Båda begreppen innefattar en person med den i skrivande stund gällande utbildningen - *grundlärare med inriktning mot fritidshem*. Den senaste lärarutbildningen skapades 2011 och ger behörighet både att undervisa i fritidspedagogik och i ett praktiskt estetiskt ämne. Den nya utbildningen har delvis som syfte att tydliggöra professionens uppdrag (Elvstrand & Lago 2019). Begreppen blandas i vår text men syftar på samma profession.

Fritidspedagog - Vid användning av begreppet *fritidspedagog* i studien syftar vi till personer som är yrkesverksamma i fritidshemmet, men inte läst den nya grundlärarutbildningen. I stället har personen läst den tidigare utbildningen som gett professionsbegreppet fritidspedagog (Elvstrand & Lago 2019).

Extra anpassningar - Begreppet *extra anpassningar* innefattar åtgärder av mindre karaktär som är möjliga att utföra utan att något formellt beslut tas. Skolväsendet ska ta hänsyn till elevers olika behov inom ramen av den ordinarie undervisningen. Extra anpassningar tillämpas i syfte att eleven ska nå de kunskapskrav som minst ska uppfyllas (Skolverket 2022a).

Behov av särskilt stöd - Vid användning av *behov av särskilt stöd* syftar vi till elever vars behov är i den omfattning att de påverkar möjligheten att uppnå skolans kunskapskrav. Elever har rätt till särskilt stöd även i fritidshemmet men endast i syfte att uppnå kunskapskraven i skolan. Särskilt stöd är till skillnad från extra anpassningar av mer omfattande karaktär och som beslutas av rektorn genom ett åtgärdsprogram (Skolverket 2022a).

BAKGRUND

I följande kapitel presenteras studiens ämnesområden: *fritidshemmets uppdrag, tillgänglig lärmiljö* och *ett fritidshem för alla*. Genom att koppla dessa begrepp till relevanta styrdokument i läroplan och skollag, är förhoppningen att öka förståelsen för undersökningsområdet och visa en tydlig parallell till studiens syfte. Vid hänvisningar till läroplanen avses fjärde kapitlet som är för fritidshemmets verksamhet. Den sista delen av detta kapitel presenterar *tidigare forskning* som är relevant utifrån studiens undersökningsområde.

Fritidshemmets uppdrag

Under de senaste decennierna har fritidshemmets uppdrag gått från att till största del vara omsorgsinriktat till att fokusera mer på lärande. Lärande i fritidshemmet förstärktes i samband med att fritidshemmet blev läroplansstyrt under slutet av 1900-talet. Fritidshemmets uppdrag har förtydligats i takt med att läroplanen reviderats. Numera har fritidshemmet ett eget kapitel i läroplanen med ett centralt innehåll där elevernas lärandemål skrivs fram (Elvstrand & Lago 2019). I 3 kap. 5 § av skollagen (SFS 2010:800) beskrivs det hur elever har rätt till extra anpassningar och särskilt stöd om det finns misstanke att de inte uppfyller kunskapskriterierna. Det framgår att extra anpassningar ska utgå ifrån elevens behov under hela vistelsen i skolan och fritids, inom de områden där det anses vara nödvändigt.

Att komplettera och kompensera för skola, förskoleklass och hemmet ingår i fritidshemmets undervisningsuppdrag. Det kompletterande uppdraget syftar på att undervisningen i fritidshemmet ska erbjuda eleverna andra aktiviteter än de som utförs under skoltid, även om de i vissa fall behandlar samma ämnesområde. Det kompensatoriska uppdraget handlar om att alla elever ska ges förutsättningar för att kunna delta i fritidshemmets verksamhet. I takt med att fritidshemmets uppdrag har förtydligats har även vikten av samverkan mellan alla verksamheter inom skolan lyfts. Detta i syfte att bilda ett helhetsperspektiv kring elevens hela skoldag (Elvstrand & Lago 2019). I läroplanen står det att:

Undervisningen i fritidshemmet kompletterar förskoleklassen och skolan genom att lärandet i högre grad ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas behov, intressen och initiativ. (Skolverket 2022b, s. 25)

I fritidshemmets uppdrag ingår både att ge eleverna en varierad undervisningsform och erbjuda en meningsfull fritid inklusive rekreation. Dessutom har fritidshemmet i uppdrag att stödja och utveckla elevers sociala relationer. Eftersom elevers individuella prestationer inte står i fokus har fritidshemmet stora möjligheter att välja ett arbetssätt som gynnar elevers sociala förmågor och kompetenser (Lago & Elvstrand 2021). I läroplanen står följande:

Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda eleverna en meningsfull fritid. Detta ska ske genom att undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter. (Skolverket 2022b, s. 25)

Tillgänglig lärmiljö

En tillgänglig lärmiljö definieras av att lärandet är lika tillgängligt för alla elever. Där alla elever ges möjlighet att inkluderas och vara delaktiga i de sammanhang som erbjuds i fritidshemsverksamheten. För att lärmiljön ska vara tillgänglig för alla elever behöver

anpassningar tillämpas i såväl den *sociala* och *pedagogiska* som den *fysiska miljön*. Det räcker således inte att se över den fysiska arenan utan att de sociala och pedagogiska är minst lika viktiga (Kjellberg 2018; Skolverket 2016). I skapandet av en *tillgänglig lärmiljö* är det viktigt att alla elever känner att de kan delta på lika villkor. Att de ges förutsättningar för att kunna delta i alla sammanhang oavsett behov och funktionsförmåga. I den fysiska miljön kan det handla om framkomlighet och andra hjälpmedel som underlättar för elever att kunna delta. Den pedagogiska anpassningen kan vara visuellt stöd genom exempelvis tydliggörande scheman över dagen. Sociala anpassningar kan handla om att i förväg förklara och förtydliga innehållet i de aktiviteter som erbjuds (Andishmand 2019). Andishmand lyfter att i en väl anpassad verksamhet där elevers olikheter ses som en tillgång ökar möjligheterna att utforma en likvärdig utbildning. Huvudmän, rektorer, lärare och övrig personal ska arbeta efter gällande styrdokument. Det är tydligt framskrivet vilken skyldighet skolan och fritidshemmet har när det gäller att skapa en lärmiljö som är tillgänglig och anpassad efter varje elevs behov (ibid.).

I läroplanen framgår det att:

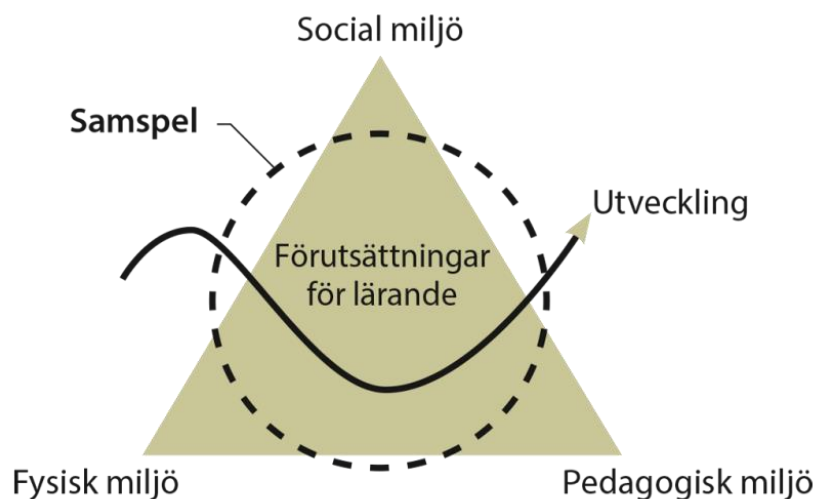
Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. (Skolverket 2022b, s. 6)

I 1 kap. 4§ av diskrimineringslagen framgår det att:

Bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning. (SFS 2008:567)

Från 1 januari 2015 möjliggör denna lag anmälan av skolor till Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2023) vid bristande tillgänglighet. Lagen bestämmer att elever med en funktionsnedsättning har rätt till en tillgänglig lärmiljö som är anpassad efter dennes behov. Det betyder att elever med funktionsnedsättning inte får missgynnas och de har rätt till att delta i såväl fysiska, sociala och pedagogiska sammanhang. Det ska därför tillämpas stöd för elever med funktionsnedsättning i syfte att de ska ges förutsättningar att kunna delta i alla de sammanhang som erbjuds under en skoldag (Kjellberg 2018; Skolverket 2016). I Skolverkets (2016) undersökning har det studerats hur skolor arbetar med att skapa en tillgänglig lärmiljö, och det kan det utläsas att skolhuvudmän strävar efter att erbjuda eleverna en lärmiljö där alla inkluderas. Det framgår dock att i verkligheten lyckas inte huvudmän och skolor med detta uppdrag fullt ut då de inte ger tillräckliga förutsättningar. I studien ger rektorerna varierade svar i frågan hur de arbetar med att utveckla den pedagogiska, sociala och fysiska tillgängligheten i lärmiljön. Ungefär hälften av rektorerna betonar att huvudmannen ger dem tillräckliga förutsättningar för att kunna utveckla en tillgänglig lärmiljö medan andra hälften är tveksamma. Vidare framgår att lärare i hög grad ser vilka elever som är i behov av anpassningar och stöd men saknar möjlighet och kompetens för att själva lyckas tillämpa anpassningen eller stödet. Framför allt visar sig detta i fritidshemmet där endast en låg andel får särskilt stöd (ibid.).

På varje skola har rektorn huvudansvaret för att organisera och strukturera upp arbetet utifrån de förutsättningar som finns. En framgångsfaktor för att lyckas upprätthålla en tillgänglig lärmiljö är att utgå från *tillgänglighetsmodellen* framtagen av SPSM (2023b):

Figur 1: Tillgänglighetsmodellen. Hämtad 2023-04-21 (tillgänglighetsmodell)

Tillgänglighetsmodellen syftar på att det är först när de alla tre hörnen, fysisk, pedagogisk och social miljö, samspekar med varandra utifrån elevernas behov och förutsättningar som undervisningen kan bli tillgänglig. De tre hörnen i modellen anger var och en olika indikatorer (Se figur 2) som har betydelse för förutsättningarna till lärande. När alla delar i tillgänglighetsmodellen samverkar med utgångspunkt från elevernas behov och förutsättningar bildas en helhetssyn kring elevens utveckling och lärande. Genom att utgå från tillgänglighetsmodellen i arbetet med att möta varje elevs behov och förutsättningar, kan modellen hjälpa till att urskilja vilka indikatorer som kan tänkas vara mest gynnsamma men även vilka som är otillräckliga (SPSM 2023b).

Förutsättningar för lärande		
Rätten till lärande och trygghet		
Delaktighet		
Hälsa och lärande		
Språk och Kommunikation		
Meningsskapande och motivation		
Kroppen i lärandet		
Social miljö	Pedagogisk miljö	Fysisk miljö
Gemenskap	Pedagogiska strategier och stödstrukturer	Rum för lärande
Begripligt sammanhang	Arbetslag	Ljudmiljö
Planerade aktiviteter utanför förskole- och skolområdet	Olika sätt att lära	Visuell miljö
Samverkan med hemmet	Lärverktyg	Luftmiljö
Normkritik och attityder	Digitalt lärande	Utemiljö
	Hjälpmedel	

Figur 2: Indikatorer i tillgänglighetsmodellen. Hämtad 2023-04-21 (tillgänglighetsmodell)

Ett fritidshem för alla

Fritidshemsverksamheten har idag ett tydligt uppdrag som skrivs fram i läroplanen. I Lgr 22 under det fjärde kapitlet beskrivs det hur undervisningen ska möjliggöra till en stimulerande

och meningsfull fritid. Vidare att “detta skall ske genom att undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter [...]” (Skolverket 2022b, s. 25). I arbetet med att erbjuda alla elever en meningsfull och utvecklande tid i fritidshemmet kan tillräcklig specialpedagogisk kompetens gällande tydliggörande pedagogik och kommunikation vara ett bra stöd för lärare i fritidshem (Karlsson 2020). Detta för att kunna göra anpassningar som behövs utifrån varje enskild elevs behov. Ett sätt att göra detta på är att skapa en delaktig och inkluderande lärandemiljö där “undervisningen ska ta tillvara olikheter och mångfald och på så sätt ge eleverna möjlighet att fördjupa sin förståelse för olika sätt att tänka och vara” (Skolverket 2022b, s. 25). Fritidshemmet beskrivs många gånger vara en plats för utveckling av relationella förmågor och social samvaro då dessa förmågor hänger samman med hur aspekter kring delaktigheten ser ut. En komplexitet beskrivs när det kommer till att förhålla sig till och vara en del av grupperingar i olika sammanhang. Utifrån detta dras slutsatsen att det är av stor vikt att skapa ett förtroendefullt och tillåtande klimat i elevgruppen där alla ges plats och inkluderas i verksamhetens innehåll (Elvstrand & Närvänen 2019).

Tidigare forskning

I följande avsnitt kommer tidigare forskning presenteras. De valda artiklarna har med olika perspektiv fokuserat på betydelsefulla aspekter gällande fritidshemmets möjligheter i att möta alla elevers behov och förutsättningar för att skapa en verksamhet för alla. Vid sökandet efter artiklar har vi använt oss av följande sökord: *inkluderande arbetsätt*, *specialpedagogik fritidshem*, *relationers betydelse* och *fritidshemmets didaktik*.

Specialpedagogikens grundläggande perspektiv

För att förstå rötterna till specialpedagogik anger Nilholm (2005) vilka grundläggande perspektiv som kan utläsas inom området. Enligt tidigare forskning brukar specialpedagogik fördelas i två huvudsakliga perspektiv: *traditionellt* och *alternativt*. Nilholm beskriver även ett tredje perspektiv: *dilemmaperspektivet*. Det första perspektivet fokuserar på individen och grundar sig i medicin och psykologi, medan det andra perspektivet fokuserar på sociala faktorer. Det tredje perspektivet handlar om vardagliga valsituationer som människor ställs inför. Det finns en motsättning i det specialpedagogiska synsättet då det går att utläsa att forskare inte är helt överens om var grundproblematiken befinner sig, hos individen eller miljön. Det framgår att det alternativa perspektivet är att föredra framför de traditionella på längre sikt för individen. Detta eftersom det perspektivets fokus ligger hos individens omgivning snarare än hos själva individen. Däremot benämns det hur dilemmaperspektivet är mer fördelaktigt än de två förstnämnda perspektiven, då det är centralt och innefattar de två perspektivens grundfaktorer (ibid.).

Dilemmaperspektivet har sin utgångspunkt i nuvarande utbildningssystem och är mer gynnsamt i förhållande till att möta individens behov (Nilholm 2005). Utifrån ett specialpedagogiskt synsätt finns det både fördelar och nackdelar med perspektivet. Samtidigt som elever ska tillgodose med individuella hjälpmedel ska de också förses med likvärdiga förutsättningar för att kunna utvecklas framåt, vilket är ett specialpedagogiskt dilemma (ibid.). Inkluderingsarbetet i syfte att integrera alla elever förutsätter kategorisering ifall alla elevers behov ska kunna stödjas. Det krävs således en uppdelning av vilka elever som behöver respektive inte behöver stöd (Augustsson & Hörnell 2021).

Specialpedagogik i styrdokument

Med utgångspunkt i de grundläggande specialpedagogiska perspektiven har Bergstedt och Karlsudd (2022) i sin studie analyserat vilka specialpedagogiska insatser som kan utläsas i styrdokument med koppling till fritidshemmet. Resultatet visar på tre specialpedagogiska diskurser som kan urskiljas, dessa är; *kompensatorisk*, *differentiering* och *delaktighet*. Med den första diskursen kompensatorisk menas att kompensatoriska lösningar kan tillämpas för elever med svårigheter i skolan i syfte att nå upp till skolans kunskapskrav. Den andra diskursen differentiering kopplat till specialpedagogik handlar om att elever placeras i en särskild undervisningsgrupp. Inom den tredje diskursen delaktighet, prioriteras elevernas förutsättningar till delaktighet och syftar till att miljön där undervisning bedrivs ska vara tillgänglig för alla. Det framgår att personalens inflytande har varit betydande för i vilken omfattning specialpedagogiska inslag kan ses i verksamheten. Självdisciplinering betonas som en viktig del i att lyckas implementera ett specialpedagogiskt förhållningssätt i fritidshemsverksamheten (ibid.). Bergstedt och Karlsudd lyfter eftersom det nu krävs legitimation för att bedriva undervisning i fritidshem, kan rätten till specialpedagogiskt stöd stärkas även för deltagande i den undervisningsform som bedrivs i fritidshemsverksamheten. Det framgår däremot att trots kravet på legitimation för att bedriva undervisning i fritidshem från 1 juli 2019, är endast en fjärdedel av dem som arbetar i fritidshem behöriga lärare (Hjalmarsson 2019). Hjalmarsson menar att det går att utläsa svårigheter för verksamma lärare i fritidshem att lyckas upprätthålla den undervisning som eleverna har rätt till. Undervisningen ska utgå från elevernas individuella förutsättningar och verksamheten ska anpassas för att tillgodose deras behov. Detta innebär således att även om krav på legitimation har införts, finns stora utmaningar i arbetet för att lyckas upprätthålla en god undervisning då andelen behöriga fritidshemslärare är låg.

Från omsorg till lärande

Fritidshemmets status har förändrats det senaste decenniet (Augustsson & Hörnell 2021). I takt med att fritidshemmet har blivit läroplansstyrt har fokus alltmer förflyttats från omsorg till lärande. Fritidshemmet ingår i elevens skoldag och förväntas därför även ansvara för deras utbildning. Sedan 2014 omfattas fritidshemmet av extra anpassningar, åtgärdsprogram och särskilt stöd (Skolverket 2014b se Augustsson & Hörnell). Fritidshemslärare har ett stort ansvar i att möta alla elevers behov och det krävs kompetens för att lyckas med uppdraget. Det framgår i artikeln att 71 procent av deltagarna upplever en brist på kompetensutveckling inom arbetsområdet med extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet. Fritidshemslärare riskerar därför att misslyckas med uppdraget trots att de har en skyldighet enligt styrdokumentet att stödja elever i behov av stöd. Det framgår även att det råder brist på samverkan med elevhälsoteamet (Augustsson & Hörnell).

Utifrån fritidshemsverksamhetens förändrade uppdrag, ställs högre krav på verksamhetens innehåll (Hjalmarsson 2019). Verksamheten ska idag upprätthålla en god kvalitet samtidigt som fritidshemmet inte har mål att uppnå utan endast mål att sträva efter. Hjalmarsson betonar problematiken kring att kraven i fritidshemsverksamheten ökar samtidigt som den fortfarande inte har något större utrymme inom utbildningsvetenskaplig forskning. En förklaring till detta menar Hjalmarsson kan bero på avsaknad av uppnåendemål inom verksamheten, och området är därför inte lika intressant att undersöka. Fritidshemsverksamheten kan därför trots läroplanens revidering riskera att inte få samma prioritet som skolan även om den omfattas av skolans styrdokument i övrigt (ibid.).

Inkludering

Det beskrivs hur integrering är en grundtanke som appliceras i verksamheten, där alla elever ska ges möjlighet att inkluderas i sammanhang om de kan (Augustsson & Hörnell 2021). Det betyder att lärare i fritidshem behöver göra det praktiskt möjligt för alla elever att erfara det som står i läroplanen. Alltså skapa ett samspel mellan det som står i styrdokument och den undervisning som bedrivs i fritidshemsverksamheten. För att detta ska vara möjligt krävs ett tydliggörande i lärmiljöerna för att förståelse ska skapas. Finns det ingen tydlighet finns det inte heller någon förståelse, vilket gör att det inte går att ställa krav på att elevernas läroprocess ska fortlöpa på samma sätt (ibid.). Fritidshemmet beskrivs som en plats för informellt lärande i form av både lek och social interaktion. Eleverna tränas i att söka kontakt och göra sin röst hörd för deltagande i olika leksammanhang. Vidare beskrivs deltagande i fritidshemmet som en möjlig tillgång för de elever som kämpar i skolan med exempelvis sociala svårigheter eller har speciella behov (Pálsdóttir 2010).

I Elvstrand, Lago och Lundqvists (2022) studie var syftet att undersöka vilka stödinsatser som är möjliga att genomföra i fritidshem och om lärare vid uttryckt behov får handledning och stöd från elevhälsoteamet. Resultatet som presenteras i deras studie bekräftar att uppdraget som lärare i fritidshem är komplext och mångfacetterat. Med hänsyn till det inkluderande arbetssättet och behovet av särskilt stöd i fritidshemmen beskrivs en stor svårighet vara det sociala samspelet mellan eleverna. Orsaken till behovet av stöd beskrivs inte enbart handla om den enskilde eleven utan hänger även samman med olika faktorer som exempelvis bemanning, storlek på elevgrupp och lokalmässiga förutsättningar. Dessa faktorer bidrar till elevernas uttryckta svårigheter som "hög ljudnivå" och "för många intryck" (Elvstrand, Lago & Lundqvist, s. 116). Det stöd som erbjuds för att möta elevers upplevda svårigheter ges utifrån befintlig personal i form av exempelvis bestämda platser, tydliga rutiner, rum att dra sig undan till och vuxenledda aktiviteter. Dessa insatser beskrivs hjälpa eleverna i skapandet av sociala relationer.

Relationers betydelse

Lagers artikel (2021) påvisar vilken betydelse relationer har för elevers aktörskap och på vilka sätt som elevernas reella inflytande träder fram, i deras uttryckta förväntningar på lärarna i fritidshemmet. För att fritidshemslärare ska kunna möjliggöra för eleverna att vara medskapande aktörer i fritidshemmets innehåll behövs ett relationellt ledarskap. Detta i form av att lärare och elev gemensamt lagt en grund för hur eleverna kan vara delaktiga och erbjudas aktörskap. Fritidshemslärare behöver finnas nära eleverna för att kunna guida och samspela med dem för att kunna se saker ur deras perspektiv och få ökad förståelse för deras intressen (Lager 2021; Willén Lundgren & Karlsudd 2013).

Det beskrivs hur fritidshemslärares samspel med eleverna möjliggör till skapandet av en miljö med plats för välbefinnande (Lager 2021). Ett sammanhang där eleverna ges möjlighet att påverka sin tid i fritidshemmet och känner sig delaktiga. Även Willén Lundgren och Karlsudd (2013) nämner i sin artikel hur betydelsefull lärarens medvetenhet kring relationer är i det pedagogiska arbetet. Fritidshemslärares pedagogiska yrkeshandlingar påverkar förhållningssättet till eleverna när det kommer till utformningen av exempelvis den pedagogiska- och sociala miljön. Samtidigt som miljön i fritidshemmet ska vara inbjudande för eleverna att göra sina egna val och skapa relationer, måste det finnas utrymme till att kunna "samtala", "samarbeta" och "att lyssna" (Wallén Lundgren & Karlsudd 2013, s. 71). Wallén Lundgren och Karlsudd menar att eftersom människan är en social individ, finns det en avsiktlighet gällande att arbeta med byggandet av relationer genom undervisning. Ett tydligt pedagogiskt förhållningssätt hos lärarna där ett möjliggörande för eleverna att inkluderas i

fritidshemmets utformning, bidrar till skapandet av meningsfulla relationer. Dessa relationer har en stor betydelse när det kommer till att utforma fritidshemmets innehåll som baseras på elevgruppens intressen och förutsättningar (ibid.).

Sammanfattning

Ovan artiklar har gett oss fördjupade kunskaper gällande det specialpedagogiska förhållningssättet i fritidshemmet. Ett tydligt samband kan utläsas mellan artiklarna som alla i slutändan belyser vikten av att ha förmågan och rätt verktyg att tillmötesgå elevernas individuella behov. Sett till syftet med studien är den sociala interaktionen i samspelet mellan teori och praktik av vikt vid skapandet av en tillgänglig lärmiljö i fritidshemmet.

Fritidshemmet har idag en självklar plats i läroplanen där ett centralt innehåll skrivs fram och som ska vara utgångspunkten vid utformandet av verksamhetens innehåll, för att på så vis möjliggöra till ett stimulerande lärande för alla elever. Rätten till särskilt stöd för elever beskrivs enbart finnas i syfte att uppnå skolans målsättningar, inte i syfte att delta vid aktiviteter i fritidshemmet. För att kunna erbjuda alla elever en meningsfull fritid utifrån deras individuella behov och förutsättningar kan implementering av specialpedagogiskt arbetssätt som är anpassat till just fritidshemsverksamheten vara gynnsamt (Bergstedt & Karlsudd 2022). Det kan upplevas som en utmaning att lyckas möta och stödja alla elevers behov som till viss del styrs av många bakomliggande faktorer som avgör i vilken grad detta är möjligt. Vidare beskrivs det sociala samspelet mellan elever som ett sammanhang i behov av särskilt stöd då svårigheter lätt kan uppkomma eftersom sociala färdigheter och förmågor varierar. Viktigt att poängtera är att organisatoriska förutsättningar som exempelvis lokaler, bemanning och storlek på elevgrupper spelar in. Dessa ligger till grund för vilken utsträckning utformandet av verksamheten och lärmiljön har, där eleverna får det stöd som är nödvändigt. Artiklarna påvisar fördelar med att arbeta inkluderande och ta hänsyn till elevers behov och förutsättningar för att möjliggöra en trivsamt och stimulerande tid i fritidshemmet (Elvstrand, Lago & Lundqvist 2022). Fritidshemmets uppdrag omfattar således flertalet områden sett till elevernas utveckling och lärande. Genom att planera undervisningen med utgångspunkt i elevernas intressen och behov främjas elevers allsidiga utvecklingsområden, vilket i sin tur medför att elevers erfarenheter och kunskaper fördjupas (Hjalmarsson 2019).

TEORETISKT RAMVERK

Följande kapitel presenterar pragmatismen som det teoretiska ramverk studien grundar sig på och de begrepp som är centrala samt relevanta för syftet och frågeställningarna. Utifrån begreppen *pragmatismen*, *teori och praktik* och *erfarenheter* beskrivs teoretiska samband med utgångspunkt i studiens syfte. Genom de centrala begreppen förankras vår studie i de utvalda styrdokument som berör fritidshemmet. Avsnittet berör pragmatismens mest framträdande förespråkare John Dewey och hans tankar inom den pragmatiska teorin. Undervisningssammanhang bör utgå från elevernas intressen och i skapandet av relationer för att på så sätt öka möjligheter till lärande. Denna teoribildning kan leda till ett förhållningssätt i fritidshemmet som förenar erfarenheter, praktik och teori.

Pragmatismen

Grundaren till pragmatismen anses vara Charles S Peirce (1839–1914). Peirce var en amerikansk filosof och var verksam under slutet av 1800-talet. Pragmatismens kärna beskrevs av Peirce ” [...] att den erkände det oupplösliga sambandet mellan rationell kognition och rationellt syfte” (se Peirce 1990, s. 117). Med detta menas *att se* sambandet mellan teori och praktik. Även se nyttan av hur kunskap inom ett visst område även kan användas i andra sammanhang.

Under 1800- och 1900-talet var det flera filosofer som var verksamma inom den pragmatiska teorin. John Dewey (1859–1952) framhävs vara den filosof som under början av 1900-talet haft ett stort inflytande vid lärande och undervisningssammanhang. Dewey utgick från pragmatismens grundtanke som utgår från att alla människor har en drivkraft och en vilja att lära sig mer. Han såg potentialen i ett progressivt lärande där undervisningssammanhang bör ha sin utgångspunkt i elevens naturliga intressen (Dewey 1999). Dessutom beskrivs skolan som en gemensam kontext där möjligheter till utvecklande av sociala färdigheter ska främjas. Flertalet skolor beskrivs ofta göra misstaget att ge elever enskilda uppgifter. Dewey menar att det här skapar hinder för utvecklingen av elevers sociala och kommunikativa förmågor. Lärare bör i stället fokusera på att skapa sammanhang där eleverna ges möjlighet att kommunicera och samarbeta med varandra för att lösa problem (Phillips & Soltis 2014). Vidare betonas att det är viktigt att utforma undervisningen relaterad till elevernas sociala liv och intressen. Om eleverna förstår hur kunskapen kan användas även utanför skolan skapas ett större engagemang för ämnet, och de kan knyta an till kunskapen på ett mer konkret sätt (Dewey 2004).

Teori och praktik

Inom pragmatismen återkommer begreppet *teori och praktik*. För att elevernas kunskaper ska kunna ses som användbara senare i livet och i samhället bör deras erfarenheter kopplas till kunskap (Phillips & Soltis 2014). *Learning by doing* är ett uttryck som myntades inom pragmatismen under 1900-talet. Detta uttryck benämner uppfattningen om hur människan mest effektivt når fram till kunskap. Dewey använde sig hellre av uttrycket “Learn to do by knowing and to know by doing”. Oavsett situation menar Dewey att man aldrig gynnas av att enbart berätta om en idé, utan i stället behövs utövandet av den för att kunna reflektera och i sin tur få en djupare förståelse. Alltså bör det aldrig tolkas som att det praktiska väger tyngst, utan teorin behövs i samma utsträckning. Vidare beskrivs reflektion och kritiskt tänkande som viktigt för att förhoppningsvis nå en ökad handlingskraft. Alla delarna är viktiga för varandra och samspelet är avgörande för förståelse av hur en färdighet ska användas (Dewey 1999).

Erfarenheter

Erfarenhet är ett centralt begrepp inom pragmatismen vilket är ett centralt tema i John Deweys filosofi: *Den empiriska metoden* (Dewey, 1925/1996 se Hamza 2021). Med empiri menas erfarenheter. Denna metod påvisar hur vår kunskap härstammar från tidigare upplevda erfarenheter oavsett från vilket sammanhang dessa har uppstått. Alla människor har olika former av erfarenheter som kommit till vid interaktion med omvärlden. Dessa erfarenheter kan vara både objektiva och subjektiva. Med andra ord kan människor som har upplevt samma situation både kan ha upplevt den och återberättat den på olika sätt. Ett återberättande av en erfarenhet kan variera beroende på vem personen talar med samt i vilket syfte någon gör det. Beroende på syfte delas erfarenheter upp på olika sätt i skedet där vi analyserar och reflekterar över dem. Det har kunnat utläsas i forskning att erfarenheter som är obearbetade skapar en helhet som sedan kan ändras i samband med reflektion, tolkningar och analysering (Hamza 2021). Vidare menar Hamza att det inte finns någon tydlig gräns för var erfarenheter börjar och slutar. Vid relationsskapande mellan elever och lärare kan det vara värdefullt att besitta kunskap om andras erfarenheter. Detta för att alla kan ha en individuell förförståelse kring upplevelser och reaktioner till varandra. Både delgivande och återberättande av erfarenheter bygger på tillit och trygghet vilket bidrar till en ömsesidig förståelse i relationens anknytning. Trots med utgångspunkt i teorier med gynnsamma tillvägagångssätt, behövs även en fingertoppskänsla för att kunna möta och förstå varandra som enskilda individer (ibid.).

METOD

I detta kapitel motiveras valet av kvalitativ forskningsmetod och hur den anses vara lämplig för den aktuella studien. En redogörelse görs gällande varför en semistrukturerad intervjumetod användes vid undersökningens genomförande. Vidare förtydligas aspekter som bör tas i beaktande vid semistrukturerade intervjuer men även hur hanterandet och insamlingsmetoden av det empiriska materialet gick till. Därefter beskrivs studiens urval, genomförande, analys och bearbetning. Studiens trovärdighet och kvalitén beskrivs med begreppen reliabilitet och validitet. Slutligen presenteras hur hänsyn tagits till de forskningsetiska principerna under studiens gång.

Metodval

Då vi valde kvalitativa semistrukturerade intervjuer som metodval var förhoppningen att respondenterna som besvarade intervjufrågorna skulle ges möjlighet till reflektion för att få ett djup i svaren. En kvalitativ metod syftar till att kunna utläsa mönster i svaren (Trost & Hultåker 2016). Tre frågeställningar utformades utifrån studiens syfte och låg till grund för de fem öppna intervjufrågorna (se bilaga 4). Vi har därför undvikit frågor med svarsalternativ eller ja/nej frågor då detta skulle påverka utgången av intervjuerna. Därmed var en semistrukturerad metod aktuell för studien snarare än en strukturerad metod som hade styrt resultatet och minimerat möjligheterna till en djupare reflektion hos respondenterna (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015).

Våra intervjuer utfördes digitalt genom Zoom eller Teams. Vi var två som närvarade vid varje intervjutillfälle, detta för att kunna föra stödanteckningar och stötta upp med eventuella följdfrågor. Respondenterna intervjuades en åt gången för att få så tillförlitliga svar som möjligt (Back & Berterö 2019). Innan intervjun informerades respondenterna att det är deras erfarenheter och upplevelser som är av intresse att undersöka. Det här är något som Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) menar är fördelaktigt då risken minskar att respondenterna känner att vi som intervjuar innehar dömande värderingar i de svar som ges.

Urval

Urvalet bestod av respondenter från sju olika kommuner. Vårt intresse var att få en bredare variation och förhoppningsvis upptäcka skiftande förutsättningar och erfarenheter i fritidshemmet. Valet av respondenter gjordes utifrån både *strategiskt- och bekvämlighetsurval*. Utifrån dessa två urval var målet med studien att dels att ge oss en bredare variation på svaren snarare än mätbar statistik. Dels för att valet av respondenter och det insamlade datamaterialet skulle vara trovärdiga (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). Med utgångspunkt i ett strategiskt urval vände vi oss till behöriga lärare i fritidshem samt fritidspedagoger. Vid användning av bekvämlighetsurval tog vi dels kontakt med våra tidigare handledare från VFU, dels potentiella respondenter i tre olika fritidshemsgrupper på Facebook och intervjuade de som var villiga att delta (Trost & Hultåker 2016).

I enlighet med studiens syfte låg intresset i att undersöka fritidshemslärare och fritidspedagogers förutsättningar till att kunna tillgodose alla elevers behov i sin yrkesroll. Vi vände oss därför enbart till behöriga lärare i fritidshem för att respondenterna skulle kunna relatera till läroplanens mål och uppdrag i fritidshemmet. Totalt genomfördes åtta intervjuer. Respondenterna som intervjuades bestod av tre män och fem kvinnor med ett varierat åldersspann och flera års erfarenhet av arbete i fritidshem. Fyra av respondenterna hade läst den senaste utbildningen som lärare i fritidshem medan de andra fyra var utbildade fritidspedagoger.

De kunskaper och erfarenheter respondenterna besitter om fritidshemmets möjligheter och utmaningar kopplas till vårt syfte och har betydelse för innehållet i vårt insamlade datamaterial (Denscombe 2018).

Genomförande

Vi började med att skapa intervjufrågor som kändes relevanta utifrån våra två frågeställningar. Vid diskussion med handledare valdes det att läggas till ytterligare en tredje frågeställning som vi sedan fick utveckla fler intervjufrågor utifrån kopplat till studiens syfte. Efter intervjufrågornas godkännande från vår handledare bestämdes tidsperioden då intervjuerna skulle äga rum, vilket blev under påsklovet. Inför intervjuerna kontaktades samtliga respondenter via mejl. Vi var två personer vid varje intervju, en som hade som huvudansvar att ställa frågorna och en som satt i bakgrunden och förde anteckningar. Personen i bakgrunden hade en checklista som stöd för att vid behov flika in om det var något som saknades eller om vi kände att vi inte fått svar på någon av våra frågor. Intervjuerna utfördes via Teams/Zoom och spelades in för att säkerhetsställa svaren och inte gå miste om viktiga reflektioner och perspektiv. Varje intervju tog mellan 20–30 minuter att genomföra. Samtyckesblankett, informationsbrev och information om behandling av personuppgifter (se bilaga 1, 2 och 3) skickades via mejl till alla respondenter i förväg för att kunna få en påskrift att de förstått vad intervjuens syfte och sekretess innebär. Vid första intervjutillfället märkte vi att vissa frågor upplevdes svårare att förstå än andra. Därför valde vi i resterande intervjuer att dela upp den tredje intervjufrågan i två för att få ett lika djupgående svar i båda delarna för att inte riskera att gå miste om något. Arbetet har fördelats jämnt inom studiegruppen. Alla har bidragit lika mycket och gjort sitt yttersta för att processen skulle fortlöpt och bibehålla en hög kvalitet.

Analys och bearbetning

Intervjuerna transkriberades ordagrant och fördelades jämnt inom gruppen. Vid transkriberingen gavs respondenterna fingerade namn, detta för att säkerhetsställa att ingen utomstående kunde förstå vem som blivit intervjuad (Vetenskapsrådet 2002). Efter genomförd transkribering samlades materialet i ett gemensamt Google Drive-dokument där samtliga i gruppen kunde redigera och kommentera, vilket effektiviserade hanteringen av materialet (Rennstam & Wästerfors 2015). Det finns olika sätt att transkribera och analysera texter beroende på vad som är av intresse att få svar på i intervjuerna. Att behålla pauser i transkriberingen eller upprepningar i texten kan ses som att respondenten är tveksamma eller tänker till innan hen svarar (Jepson Wigg 2019). Vilket är en anledning till att vi behållit allt i våra transkriberingar men valt att reducera materialet i studien för att underlätta läsningen.

Analysering av insamlade data utfördes genom en tematisk analys som metod. Detta innebär att vi söker efter gemensamma faktorer och mönster i transkriberingarna som stämmer överens med förvalda teman, och sedan framhäver det väsentliga i respondenternas svar (Jepson Wigg 2019). Utifrån studiens syfte och tre frågeställningar, utformades gemensamt i gruppen fem teman. Innan dessa teman bestämdes kunde vi vid analysen av transkriberingarna utläsa olika kategorigrupper som vi valde att färgmarkera. Genom färgkodning underlättades arbetet med att bryta ner texten och sortera innehållet som behövdes för att kunna besvara frågeställningarna (Rennstam & Wästerfors, 2015). Med hjälp av färgkodning analyserade vi de färgmarkeringar vi gjort för att hitta en gemensam nämnare och sedan kunna placera det mest betydelsefulla under de olika temana (Lindgren 2014). Under denna färgkodningsprocess arbetade vi enskilt i det gemensamma dokumentet för att till sist kunna plocka ut de delar som var väsentliga för studien.

Reliabilitet och validitet

Tillförlitlighet är samma som *reliabilitet* vilket betyder att studiens resultat är trovärdigt. *Giltighet* har samma innebörd som *validitet* och avser att vi studerar det som faktiskt ska undersökas. Det beskrivs hur begreppen endast bör användas vid kvantitativa studier och att i stället vid kvalitativa studier bör använda sig av termen *trovärdighet* (Trost & Hultåker 2016).

Kihlström (2007a) betonar vikten av att välja respondenter utifrån studiens syfte för att uppnå hög reliabilitet. Därför valdes behöriga fritidshemslärare och fritidspedagoger med kunskaper och erfarenheter av fritidshemmet som verksamhet. För att uppnå validitet i vår studie valdes semistrukturerade intervjuer ut i syfte att få in de underlag som studien ämnade att undersöka (Kihlström 2007b). Christoffersen och Johannessen (2015) förklarar att utformandet av intervjuguiden påverkar kvaliteten och framställningen av undersökningsområdet. För att lyckas ha en genomgående röd tråd genom intervjun är det viktigt att ha en struktur att följa, bestående av introduktionsfrågor, övergångsfrågor, nyckelfrågor, komplicerade och känsliga frågor samt att en tydlig avslutning finns med. Genom att ha en röd tråd och struktur över innehållet av intervjun möjliggörs fördjupade svar (ibid.). Vid våra semistrukturerade intervjuer var vi noggranna med att ha en tydlig struktur och en genomtänkt ordningsföljd när vi framställde våra intervjufrågor, för att upprätthålla en god kvalitet.

Vidare är det vanligt att en kvalitativ intervju liknar ett vanligt samtal där den som intervjuar styr riktningen med följdfrågor och ser till att samtalet håller sig kvar vid ämnet. Det är viktigt att följdfrågorna som ställs inte är ledande utan att de är öppna och följer respondentens svar och därmed inte är bestämda i förväg (Kihlström 2007a). Det kan vara till fördel att inte genomföra intervjuer enskilt utan att någon mer deltar som observatör för iakttagelser och tolkningar för att öka trovärdigheten (Kihlström 2007b). Detta var något vi förhöll oss till vid studiens intervjutillfällen eftersom vi var två personer närvarande vid genomförandet.

Hela undersökningsprocessen ska både vid genomförande och analys förankras i relevant vetenskaplig forskning och litteratur samt utvald metod för att uppnå hög reliabilitet och validitet (Thornberg & Fejes 2019). Vi var därför noggranna med referenshanteringen och de artiklar vi valt som vetenskaplig grund till vår studie är Peer reviewed¹ vilket bidrar till en ökad reliabilitet i vår undersökning. Att vi även hade en handledare från Högskolan i Borås som är utbildad och vetenskapligt insatt inom området, som dessutom kunnat ge förslag på förbättringar och utvecklingsområden har bidragit både till stärkt reliabilitet och validitet i vår studie.

Etik

Vid vetenskapliga studier behöver man förhålla sig till forskningsetiska principer vars syfte är att ge vägledning kring vilka ramar som forskningen bör hålla sig inom. Här innefattas framför allt *individskyddskravet* och *forskningskravet* där etiska avväganden för skydd av en enskild individ i relation till krav på forskning behöver beaktas (Vetenskapsrådet 2017; Vetenskapsrådet 2002). För att skydda enskilda individer och undvika konflikter vid vetenskapliga studier finns därför fyra huvudkrav relaterade till forskningsetiska principer för forskare att förhålla sig till. Dessa är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2002) vilket förtydligas ingående nedan:

¹ Peer reviewed innebär att en artikel är noggrant genomläst och analyserad av experter inom området, som ser till att den håller rätt kvalitet innan den får publiceras.

Med informationskravet menas att forskaren har skyldighet att informera samtliga deltagare som ska ingå i forskningen vad syftet med undersökningen är och vilka villkor som gäller. Deltagarna blev informerade om att det är frivilligt att delta och att de när som helst kunde välja att avbryta (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie fick respondenterna i förväg ta del av ett informationsbrev där studiens syfte framgick, vilka villkor som gällde samt kort information om de fyra huvudkraven.

Det andra kravet är samtyckeskravet och innebär att deltagarna i undersökningen i förväg ska ha möjlighet att lämna sitt samtycke till medverkan samt visa på att de har tagit del av samtyckeskravet. Forskaren ska informera deltagarna vilka villkor som gäller och att de när som helst har rätt att avbryta sin medverkan i undersökningen (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie skickades samtyckesblankett ihop med informationsbrevet ut där respondenterna fick möjlighet att ge sitt samtycke till medverkan. Samtyckesblanketten skrevs under av respondenterna och samlades in av oss studenter.

För att upprätthålla sekretess av personuppgifter och skydda dem från att offentliggöras finns det tredje huvudkravet, konfidentialitetskravet. Personuppgifter och andra uppgifter av känslig karaktär som ingår i en undersökning ska förvaras på ett sätt där de inte kan nås av obehöriga. För att säkerställa att ingen spridning av dessa uppgifter sker är det också viktigt att vid transkribering utelämnas information av känslig karaktär som kan kopplas till enskild person (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie har vi tagit hänsyn till konfidentialitetskravet genom att förvara uppgifterna på en dator med lösenord där obehöriga ej har tillträde. Vi använde oss av fingerade namn och utslutit känslig information när resultaten från intervjuvaren skrevs fram, detta för att undvika att utomstående ska kunna koppla samman uppgifterna med den personen som lämnat dem. Respondenterna i vår studie har informerats om att insamlad data hanteras med hänsyn till konfidentialitetskravet och att samtyckesblanketterna lagras i arkivet på högskolan i Borås.

Det fjärde och sista kravet, nyttjandekravet, innebär att allt inhämtat material endast kommer användas i undersökningen som deltagarna har givit sitt samtycke till, och ej till kommersiellt bruk (Vetenskapsrådet 2002). Vi informerade respondenterna att insamlad data kommer granskas av vår handledare fram till att uppgiften godkänts, och makuleras därefter.

Vid hanteringen av insamlade data utgick vi även från dataskyddsförordningen GDPR (SFS 2018:218), där samtliga personuppgifter hanterades med försiktighet. Vid transkriberingen av inhämtade data utelämnades känslig information och andra uppgifter som kunde härledas till en enskild person. Detta i syfte att inga personuppgifter finns registrerade för att riskera spridning eller inhämtas av tredje part.

Sammanfattningsvis finns det ett flertal etiska aspekter som bör tas i beaktande vid forskning. Genom att ta hänsyn till ovan nämnda forskningsetiska principer samt GDPR förenklas forskarens arbete kring att upprätthålla en god forskningssed. Det är en utmaning att bedriva forskning och ett stort ansvar ligger hos forskaren. Med stöd av forskningsetiska principer ges förutsättningar att bibehålla en hög kvalitet i aktuell undersökningsprocess (Vetenskapsrådet 2017). I nästa avsnitt presenteras resultatet vi kunde urskilja ur det insamlade datamaterialet. Resultatet delas in i olika teman för att tydliggöra hur fritidshemslärare och fritidspedagoger upplever och erfar vad som är nyckeln till ett fritids för alla.

RESULTAT

I följande kapitel beskrivs resultatet av undersökningen kopplat till studiens syfte. Resultatet presenteras nedan med utgångspunkt i intervjufrågornas (se bilaga 4) svar som är indelade i olika teman under rubrikerna *definition av tillgänglig lärmiljö* och *förutsättningar för lärande*. Respondenternas namn är fiktiva genomgående i resultatet.

Definition av tillgänglig lärmiljö

För att knyta an studiens syfte med frågeställningarna fick respondenterna inledningsvis besvara hur de själva definierar begreppet *tillgänglig lärmiljö*. Samtliga respondenter fokuserade på hur eleverna tillägnar sig lärmiljön utifrån olika perspektiv. Därefter följer tre underrubriker som vi tematiskt delat in i *social*, *pedagogisk* och *fysisk lärmiljö*. Respondenternas gemensamma definition på betydelsen av en tillgänglig lärmiljö var när alla elevers behov tillgodoses. Att fritidshemmets innehåll är strukturerat och anpassat för alla elever att delta oavsett förutsättningar och behov. Nedan följer Tanja och Johans definition av tillgänglig lärmiljö:

Ah ja hur det definieras, det jag tänker att det är att, alltså att miljön är tillgänglig för alla, att man gör den så pass anpassad att det funkar för i stort sett alla barn. -Tanja

Mm, ja, det är en tillgänglig lärmiljö, det är (...) att varje elev har en lika stor eller så långt möjligt, lika stor möjlighet att kunna delta i den pedagogiska undervisningen som jag erbjuder. Det ska inte finnas förhinder rent fysiskt för en elev att kunna delta eller befinna sig i rummet eller delta i aktiviteten (...) Det ska ju även inte finnas några sociala hinder för att man ska kunna delta. - Johan

Det framgick utifrån intervju svaren att det skilde sig åt vilket av perspektiven som fokuseras främst på, en del riktade främsta fokus på den fysiska miljön medan andra talade utifrån den sociala och pedagogiska miljön. Vi har utefter de mönster som kunde utläsas i intervju svaren delat in lärmiljön i tre underrubriker: *social lärmiljö*, *fysisk lärmiljö* och *pedagogisk lärmiljö*.

Social lärmiljö

Fritidshemmet beskrivs ofta vara en arena där relationsskapande och utvecklande av sociala förmågor sker vid interaktion med andra dagligen, menar flera respondenter. I relation till studiens syfte belyser undersökningens resultat vikten av den sociala aspekten i skapandet av en *tillgänglighet i fritidshemsverksamhetens lärmiljö*. Flertalet respondenter har uttryckt vikten av en trygghet i elevgruppen för att gynna det sociala klimatet och respekten för varandra. Tydliga genomgångar och strukturer beskrivs nedan som bidrag till en ökad trygghet i gruppen. Tanja och Lilly menar:

Går vi igenom dagen då står man inte bara och pratar verbalt, för att alla barn tar inte in via det sinnet. Många behöver det visuella också att kunna se. - Tanja

I genomgång av instruktioner så brukar jag också ställa frågor, vad är det vi ska göra nu som repetition. Då skapar det också, tänker jag en tillgänglighet i att det blir ett förtydligande. Det kan vara barnen som använder andra ord. (...) även om det är en lek eller något man har gjort så förklarar jag liksom. Går ändå alltid igenom vad vi ska göra, för att det kan alltid finnas någon som inte hade koll och som kanske inte vågar säga det. - Lilly

Respondenterna beskriver att en ökad trygghet och ett tydliggörande kring inslagen i fritidshemsverksamheten möjliggör till en förberedelse som minimerar stressmoment och oros känslor hos elever. Som Lilly beskriver ovan kan det vara gynnsamt för elevgruppens trygghet att förtydliga saker extra mycket då det kan finnas de elever som inte förstår eller som inte vågar fråga. Det kan även behöva tas i beaktande att alla lär sig genom olika sinnen, beskriver respondenterna. Som Tanja berättar finns det elever som exempelvis behöver se sakerna framför sig för att förstå eller kunna hålla fokus vid samlingar och genomgångar. Samarbete och interaktion mellan elever i olika årskurser bidrar till utveckling av sociala förmågor enligt respondenterna. Alva och Lisa beskriver följande:

(...) då lär sig de små av de stora och de stora får ta hänsyn till de små och sen går man inte med dom man går i klass med hela dagen utan då är det ju några stycken från förskoleklass, några stycken från ettan, tvåan och trean, så det är ju en helt ny gruppkonstellation (...). - Alva

Tvåorna och treorna har haft gemensamma aktiviteter och brukar slås ihop, (...) vi jobbar väldigt mycket även kooperativt där också så det blir att alla lär känna alla vilket gör att det blir en trygghet för våra elever speciellt dom då med speciella behov. - Lisa

Samarbetet mellan elever i olika gruppkonstellationer och åldrar beskrivs av respondenterna vara gynnsamt då eleverna lär av varandra. Det bidrar även till en ökad trygghet då eleverna lär känna fler på skolan från andra klasser och möjliggör till känslan av samhörighet med andra. Vidare beskrivs fritidshemslärares roll i relationsskapandet med eleverna som avgörande i trygghetsskapande syfte enligt flera respondenter. Nicole beskriver följande:

Det finns alltid barn som inte vet vad de ska göra eller vad de ska hitta på, då är det viktigt att vi också är igångsättare. Jag tror att då ofta blir det också slentrian hos barnen. Jag spelar fotboll för det brukar jag göra. Men att ibland bryta de normerna, idag gör alla det här eller ni får välja mellan det här den här stunden. Det tycker jag är en slags lärmiljö som är viktigt för oss hur vi har det på fritids, inte bara göra det som barnen vill utan faktiskt ibland våga utmana dem (...) De tyr sig oftare till en personal och vill liksom vara nära den vuxne, det är en slags trygghet, men vårt mål är att få med dem med andra i leken, men där kanske vi måste gå in och vara en lekande personal ibland för att sen så sakta avlägsna oss ifrån dem liksom när de har kommit igång liksom med en slags lek. - Nicole

Majoriteten av respondenterna anser att tryggheten i relationen ses som en viktig del utifrån möjliggörandet av stöttning vid olika situationer, mellan både elever, fritidshemslärare och vårdnadshavare. Respondenterna menar att det kan handla om att se de elever som har svårt att komma in i en lek och som behöver stöd från en vuxen för att stärkas, och på sikt våga ta kontakt med andra som leker själv. Det kan även handla om att som vuxen vara en igångsättare till de barnen som inte vet vad de vill göra. Att kunna gå in och vara en lekande personal ibland för att sakta kunna avlägsna sig när leken kommit i gång.

I arbetet att erbjuda eleverna inslag och aktiviteter delvis baserat på deras intressen och önskemål är det viktigt att se delaktighet och inkludering som en grund i fritidshemsverksamhetens utformning, menar flera respondenter. Markus beskriver hur de arbetar i sitt fritidshem med delaktighet och inkludering:

(...) vi har ett fritidsråd och så vidare där vi frågar om hur de skulle vilja att vi utvecklar fritidsavdelningen. Vi försöker tillgodose deras önskemål så gott vi kan. - Markus

Markus beskriver att genom aktivt arbete med inkludering och delaktighet i fritidshemmet möjliggörs ett lärande som engagerar och intresserar eleverna. Det möjliggör även för demokratiskt arbete och respekt gentemot varandras olikheter och rätt att uttrycka sig. Då respondenterna beskriver fritidshemmet som en arena för utveckling av sociala förmågor och relationsskapande i interaktion med andra är det viktigt att det finns en tydlighet i lärmiljön och att möjlighet av stöttning finns tillgängligt.

Fysisk lärmiljö

I respondenternas utsagor framgår det att om eleverna ska kunna delta på samma villkor behöver den fysiska framkomligheten vara anpassad för alla elever. Ingen elev bör inte behöva bli begränsad på grund av att miljön inte är anpassad efter dennes behov. Det framgår också att svårigheter i vissa fall uppstår i att anpassa den fysiska miljön. Tanja förklarar:

Vi har ju exempelvis våra lokaler har vi trösklar mellan varje rum. Skulle vi får då ett rullstolsburet barn eller ett barn som har svårigheter att gå, så skulle ju vår miljö ja inte alls vara tillgänglig utan det skulle behövas göras om ordentligt då. - Tanja

När det kommer till att kunna tillgodose elevernas behov och möta deras önskemål kring aktiviteter i den fysiska miljön i fritidshemmet svarade majoriteten av respondenterna att en av framgångsfaktorerna är att kunna ha egna lokaler. Respondenterna förklarar att fritidshemsverksamheten oftast får dela ytan med klassrummen efter skoltid. Tobias förklarar:

Sen har vi ju helt andra begränsningar när det gäller miljö inomhus till exempel, det är inte speciellt många fritidshem idag som har helt egna lokaler. (...) då blir man ju också begränsad i att vara i klassrum eller hallar så (...). Jag kan ju inte möblera om hur som helst om jag inte vill möblera tillbaka, jag kan inte sätta upp vad som helst på väggarna, jag kan inte låta saker och ting ligga och torka till dagen efter, den typen. Det är ju väldigt väldigt stora begränsningar i lärmiljön - Tobias

Respondenterna förklarar att lokalerna begränsar möjligheten att bedriva aktiviteter under fritidshemmets tid då hänsyn behöver tas till skolundervisningen. I utsagorna går det att utläsa svårigheter i att arrangera för långtgående projekt då ytor för lagring är begränsade. Däremot sett utifrån perspektivet att kunna tillgodose alla elevers behov, där den fysiska miljön behöver vara anpassad och inbjudande, anser några av respondenterna att det är fördelaktigt att dela miljö med klasslärarna. Lisa förklarar:

Det som är framgångsrikt här tänker jag då är att, ja men att vi ser en helhet det är inte vi det är inte lärarna det är inte fritidslärare utan vi har ju samma lokaler samma material, de flyttar runt om det är elever med speciella behov kanske har samma arbetsplats under skoltiden. - Lisa

Samtliga respondenter påtalade att bristen på tillgång till anpassade lokaler sett till elevgruppens storlek är något de dagligen arbetar för. Eleverna delas in i mindre grupper för att dämpa ljudnivån och skapa lugn. Att den fysiska lärmiljön begränsar antalet elever på samma yta är en förutsättning inför att eleverna ska kunna vistas där under en längre tid. I utsagorna utläses att respondenterna aktivt arbetar med att hitta utrymmen så att eleverna ges möjlighet att finna ytor där de kan utöva olika aktiviteter, och även ytor för att kunna dra sig undan. Lilly beskriver:

Men det är ju det vi har liksom. Man får hitta korridorerna, ibland kan det vara att man kanske kan hitta utrymmet utanför skolsystemen. Alltså det, man får liksom ta det lite på vollen så, Men det är det svåraste, så att det inte alltid det går, men de hänger ut i hallen och

sådana saker. Så att utifrån det som finns att tillgå, så försöker vi hitta liksom mindre utrymmen men man skulle ju önska att det var mer lämpade fritidslokaler. Men det är som sagt, det det går ju inte när det är väggar som sitter liksom. - Lilly

Den fysiska miljön påverkar vilka aktiviteter som kan erbjudas beroende på om det finns tillgång till egna lokaler eller inte enligt respondenterna. Samtliga förklarar att de gör så gott de kan med de lokaler som fritidshemmet har tillgång till. Majoriteten betonar att det handlar om att vara uppfinningsrik, att skapa rum i rummet för att nyttja ytan till fullo. En del av respondenterna beskriver att de arbetar med att variera utbytet av material för att eleverna ska tillägnas olika lärandemiljöer. Markus beskriver hur de arbetar med att variera lärmiljön:

Vi har lite leklådor som vi använder för att skapa lite extra nya miljöer, och de är väldigt duktiga på att bygga och skapa mycket, och då skapar vi saker som vi sedan använder till exempel när vi gör drama eller om vi vill skapa någon lekhörna någonstans. skapar nya möjligheter till använda deras idéer och skapar extra lektytor på avdelningen. - Markus

Respondenterna uttrycker att den fysiska lärmiljön påverkar i vilken utsträckning eleverna kan tillägna sig ytorna. Det beskrivs innebära svårigheter att ha för många elever på samma yta och möjligheten att anpassa lokalerna efter alla elevers behov är svårt när ytorna inte räcker till. I utsagorna går det att utläsa att respondenterna aktivt arbetar med att nyttja ytorna runt om och finna egna lösningar. Vidare framgår det att respondenterna maximerar ytorna i lokalerna genom att göra rum i rummet och skapa egna lösningar anpassat efter elevgruppen.

Pedagogisk lärmiljö

Samtliga respondenter betonar att det krävs en tydlig struktur för att elever ska ges möjlighet att kunna delta i de sammanhang som erbjuds i fritidshemmet. För att elever ska kunna delta i aktiviteter och befinna sig i olika sammanhang beskrivs framför allt bildstöd vara en viktig faktor enligt respondenterna. Majoriteten beskrev att tydliggörande pedagogik skapar trygghet för eleverna då det blir mer förståeligt och greppbart för dem vad som förväntas i olika situationer. Lisa och Lilly förklarar:

Vi har även en fritidshemstavla där dagens mål står högst upp och där jag försöker skriva upp vad vi har för dagens aktiviteter och vem som håller i den. Allt med bildstöd så det är också en trygghet, det genomsyrar hela verksamheten att det är mycket bildstöd. - Lisa

Ja alltså min upplevelse är ju att alltså framför allt är bildstöd. (...) vi både skriver och har bild och till slut så kopplar de. Först kopplar bilden till vad det är och sen till slut så lär de sig också hur mellis stavas och liksom att, att så bildstödet tycker jag är väldigt bra. - Lilly

Det framgår i intervjuerna att bildstöd är det som respondenterna främst använder sig av för att skapa en tydlig struktur i verksamheten. Några av respondenterna förklarar även att andra pedagogiska stödstrukturer tillämpas i syfte att förtydliga och skapa förståelse inom tidsramar. Framför allt i de lägre åldrarna kan det vara svårt att greppa tiden på grund av bristande kunskap om tidsuppfattning. Lilly beskriver hur de arbetar för att eleverna lättare ska uppfatta tiden:

Och en annan sak som jag också tycker är bra, det är det här med alltså time timer. Nu har vi turen att ha det i alla våra lokaler, men att med tydliggöra med tiden. För att det är ju många som inte kan klockan och då kan man säga om 20 minuter. Det säger ingenting till någon som inte kan klockan. - Lilly

Vidare beskrev respondenterna att i den pedagogiska miljön är även personalens förhållningssätt och engagemang betydande faktorer som avgör hur eleverna kan tillägna sig lärandet. I personalgruppen behövs en gemensam samsyn kring vad tillgänglighet handlar om. En gemensam faktor som utläses i intervjuvaren är att i arbetet med att möta alla elever behöver eleverna möta engagerad personal som arbetar mot samma mål. Markus uttrycker sig så här:

Personal som ser barnen och förstår vad de behöver. Personal som vågar, alltså göra saker utan att de är rädda att det ska bli ett misslyckande (...) att vi har ett gemensamt tänk mot vart vi vill landa liksom. - Markus

Förutsättningar för lärande

En del av fritidshemmets uppdrag är att skapa en stimulerande lärmiljö där alla elever erbjuds en meningsfull fritid speglad av trygghet (Skolverket 2022b). Förutsättningar till skapandet av en verksamhet utformad att tillmötesgå hela elevgruppens behov både skiftar och består av flera utmaningar. För att möjliggöra en tydlighet över förutsättningar för lärande är dessa uppdelade på *organisation-, grupp- och individnivå*.

Organisation

Det organisatoriska perspektivet för förutsättningar till lärande i fritidshemmet visar att den sociala, fysiska och pedagogiska lärmiljön behöver samverka enligt respondenterna. Detta då förutsättningarna för lärande speglas av de olika lärmiljöerna. Flera respondenter beskriver vikten av att ha en skolledning som är engagerad och prioriterar fritidshemmet och inte alltid sätter skolverksamheten i främsta fokus. De ekonomiska förutsättningarna beskrivs variera mellan olika kommuner och har en direkt påverkan i fritidshemmets förutsättningar. Respondenter beskriver:

(...) vi har sån tur att vi har väldigt bra chef, dessutom har vi på den här skolan ett fritidsmöte med all fritidspersonal en gång i veckan där vi har planering av aktiviteter och sen har vi ett tillfälle i veckan där vi jobbar med utvecklingsarbete. Så det är 35 -40 minuter i veckan där vi haft fokus på just tillgänglig lärmiljö på fritids och det är för att vår biträdande rektor är väldigt engagerad i det. - Lilly

(...) kommunerna får olika mycket pengar (...). Det är så stor skillnad ekonomiskt och i ekonomin sitter allt tyvärr. Där sitter tid, där sitter personal, där sitter kompetens. (...) det är pengar som styr skolan och så ska det inte vara egentligen. - Johan

Min ledning är väl kanske inte så, alltså fritids är inte prioritet. Äh, och detsamma gäller tyvärr specialpedagogerna och speciallärarna. Det är liksom i skolverksamheten där de lägger 100 % fokus och vi på fritids på liksom ja, hänga på lite. - Tanja

Utöver att ha en skolledning som engagerar sig i skapandet av en tillgänglighet i fritidshemmets lärmiljö både ekonomiskt och tidsmässigt, är det även viktigt med fortbildning och ny kunskap. Enligt respondenterna beskrivs detta vara en färskvara som behöver fyllas på med emellanåt. Då elevers utmaningar och behov av stöttning skiftar är det av stor vikt att besitta kunskaper och erfarenheter om gynnsamma arbetsätt i varierande situationer som kan tänkas uppstå enligt respondenterna. Det beskrivs hur ett samband syns mellan både erfarenheter och kunskap kopplat till hur länge en person arbetat inom fritidshem, även som utbildad eller inte. Johan och Lisa berättar:

Det är ganska färsk vikaer så, så där saknar vi ju liksom den pedagogiska kompetensen och erfarenheten. - Johan

Men alltså man känner att man hade behövt mer på påfyllning kan jag tycka och likaså specialpedagogens delaktighet behöver öka, man hade behövt mer. - Lisa

Utifrån den beskrivna bristen av fortbildning och önskan om fördjupade kunskaper inom olika områden berättar flera respondenter hur de i stället utifrån eget intresse försökt utbilda sig själva och arbetslag för att kunna tillmötesgå sin elevgrupp i fritidshemmet:

Jag driver mycket sånt själv och gör sånt själv och för mig är det en självklarhet. Jag gör det oavsett och jag får förutsättningarna, jag tar mig förutsättningar kanske mer. - Tanja

(...) när du har dina planeringstimmar, och vi har möten vi ska gå igenom, och så känns det som att man, ibland pratar man om bara elever, man hinner inte med så mycket annat så det läggs väldigt mycket tid, så förutsättningarna borde vara bättre, det är tyvärr tiden som saknas. - Lisa

Sett till att flera lärare i fritidshem lägger egen tid på att fördjupa sina kunskaper gällande att kunna öka tillgängligheten i sin lärmiljö, påverkar bristen av planeringstid enligt respondenterna. Det beskrivs hur planeringstiden flera gånger antingen försvinner eller ska rymma olika former av möten eller samtal. Detta i sin tur påverkar möjligheten att ha tillräckligt med tid att skapa en tillgänglighet i verksamhetens inslag som ska planeras. Sammantaget kan det utläsas att det organisatoriska perspektivet enligt respondenterna beskrivs vara en avgörande del i förutsättningarna för lärande men även för grupp och individnivå.

Grupp

På gruppnivå kännetecknas hur respondenterna arbetar inkluderande för att få med alla elever oavsett behov och förutsättningar. Det framgår i uttalandena att detta arbete kräver en gemensam samsyn hos lärarna, vilket förutsätter att alla arbetar för samma sak och mot samma mål. Markus beskriver att ett bra samarbete i arbetslaget och att planera för gemensamma aktiviteter leder till att nå alla elever. Tobias betonar att det kan vara svårt att lyckas med detta uppdrag om inte alla i arbetslaget har samma grundtankar. Markus och Tobias förklarar:

Och sen är vi duktiga på att samarbeta med avdelningen också, så att vi har gemensamma aktiviteter på lov och så vidare. Så vi har bra kommunikation, vi hjälper varandra och stöttar upp i grupperna och hjälper även att planera aktiviteter tillsammans. Så jag tycker att på det sättet så når man alla elever på avdelningen. - Markus

Så att även om en utav oss skulle ha fantastiska utbildningar och fantastiska kunskaper i hur vi kan använda lärmiljön eller hur vi kan göra för att miljön ska bli så bra som möjligt, så är det inte ens säkert att vi når dit därför att vi är flera i arbetslaget. Och har inte alla samma grundtankar, ja men då är det ju svårt att nå fram. - Tobias

Tobias tänker att det kan fallera om inte samtliga arbetar mot samma mål. I arbetslaget är det således viktigt att grundsynen kring hur arbetet ska se ut i syfte att inkludera alla elever är likvärdigt. I det inkluderande arbetssättet beskrivs i uttalandena att det i första hand handlar om att skapa relationer med eleverna. Det är först efter att relationer med eleverna har bildats som deras olika behov kan skildras. Alva och Tobias förklarar:

Viktiga faktorer för ett bra fritidshem, om jag använder de orden. Eh, det är ju att bygga relationer. Det är och.. Man. det går inte om du inte har bra relation och det tar ju ett tag. - Alva

Kunskap, förståelse. Ju mer du kan som pedagog och ju mer du förstår om din elevgrupp, desto lättare är det ju för dig att skapa en bra lärmiljö. - Tobias

I utsagorna går det att utläsa hur deras erfarenheter kring förståelse och kunskap för elevgruppen om vad de har för olika behov möjliggör att lärmiljön kan bli tillgänglig för alla. Samtliga respondenter beskriver att grunden till att anpassa lärmiljön så att den möter alla elever inte är möjligt innan behoven har uppmärksammats i gruppen. För att inkludera eleverna i alla de sammanhang som de kan befinna sig i under en dag, beskrivs det i utsagorna hur de på olika sätt arbetar med detta. Gynnsamma faktorer som respondenterna har erfarenhet av i syfte att få alla elever delaktiga är fritidsråd. De menar att fritidsråd är en viktig del i utformandet att öka elevernas delaktighet som i sin tur medför tillgänglighet. Alva beskriver:

Alltså vi kör ju fritidsråd med barnen varje vecka. Där barnen helt sköter det. De har en sekreterare och ordförande och sen så får de ta upp vad dom vill. (...) och sen så genomför vi det tillsammans. Då får vi ju in det där också som står i läroplanen. Att barnen ska vara delaktiga, och våra är väldigt delaktiga. Och så klart, det måste ju vara rimligt och så, men även det gör ju att du får en annan stämning. De är med och påverkar. Då får du ju de. De förstår ju varför vissa saker är för att de är med och påverkar. - Alva

Respondenterna förklarar att eleverna ges inflytande när de får vara med och påverka fritidshemmets innehåll och utformning. Att det krävs aktivt deltagande från lärarnas håll för att få så många elever som möjligt inkluderade i undervisningen.

Individ

När det kommer till att kunna möta varje enskild individ är det fördelaktigt om stora delar kring grupp- och organisationsnivåerna fungerar, vilket många av respondenterna bekräftar. Dessa delar var bland annat relationer, engagerad ledning, delaktighet och fungerande lokaler, vilket majoriteten av respondenterna benämner vid frågan kring om de anses ha tillräckliga förutsättningar för att kunna tillgodose elevers behov. För att kunna tillgodose detta krävs både kunskap och lärande om den enskilde individen bekräftar Nicole:

Vi har ju verkligen en viktig roll som pedagog men sen är det ju också viktigt att eleverna känner trygghet, att vi skapar relationer med varandra. – Nicole

Nicole påpekar för att kunna tillgodose alla elevers behov behöver eleverna känna trygghet hos pedagogerna och skapa relationer, vilket hänger samman med grupp- och organisationsnivå. Detta är även något som Lilly bekräftar att relationer är grunden till att kunna veta vad varje enskild individ behöver för anpassning:

Men sen tror jag det är svårt att veta om man tillgodoser hela elevgruppen.(...) Ja men som nu då när man har årskurs 1 som man inte kanske känner helt och hållet väl förrän först ganska sent in i läsåret. Så det tar ju sin lilla tid innan man lär sig hitta. Att vissa kan man ju ha tappat under lång tid innan man lyckas fånga upp dem. (...) Så att jo, men jag skulle säga att jag har förutsättningarna, men sen är det inte alltid man vet behoven i elevgruppen, utan man får ju kolla av med tiden. Vad man upptäcker liksom. - Lilly

Lilly menar att tiden för att bygga relationer är en avgörande faktor för att kunna bilda sig en uppfattning kring vilken individ som är i behov av stöd och olika anpassningar. Detta bekräftar Johan vid intervjufrågan om tillräckliga förutsättningar för att kunna möta varje individ. Johan menar att tiden inte finns till för att kunna hinna diskutera saker med kollegor vilket påverkar förutsättningarna för att kunna möta varje elevs behov. Däremot tyckte Markus att det fanns tid på deras fritidshem och det gavs tid till samverkan för att kunna diskutera. Johan och Markus beskriver:

På min arbetsplats är vi i ett dilemma (...) Personligen anser jag att all personal har inte tid, för planering eller för att kunna diskutera saker. Sen har vi väldigt många på min arbetsplats, eller ja, elever då, som har särskilda behov då. Det är många processer som pågår just nu. (...) Vi har många om man kallar det för en till ett barn. Barn som kan behöva den här, att jag går iväg med dig nu för att du ska kunna ha en bra tid. (...) Tyvärr så har ju blivit så att vi får lämna vissa, de klarar sig själva. Åh det är ju en jättetråkigt verklighet. Att bara för att de klarar sig själva får de inte den stimulansen upplever jag eller man kan uppfylla deras behov. Så tyvärr nej upplever jag att vi inte har de resurserna som krävs för vår barngrupp just nu. - Johan

Ja det tycker jag, det har ju vi har ju några timmars planering i veckan men har man ett bra samarbete med lärarna så kan man äta viss samverkanstid till att planera och utveckla fritidsverksamheten, och känner att jag har väldigt bra samarbete med lärarna, vi förstår varandras verksamheter. Är det så att jag behöver fokusera kring någonting kring fritids så ger de mig extra tid. Så det handlar om att ge och ta där och jag tycker att det funkar väldigt bra. Så att jag är absolut nöjd med den tiden som jag får för att utveckla fritidshemsverksamheten. - Markus

Här skiljer sig svaren kring förutsättningar åt även om den gemensamma faktorn är tid. Det går att utläsa både en besvikelse om att inte hinna möta varje elev och en lycka i att ges rätt möjligheter i form av planeringstid för utformandet av verksamhetens inslag. Vidare påpekar flera respondenter hur deras fritidshem är uppbyggt, ledningens engagemang och personalbrist kontra stora barngrupper påverkar förutsättningar för att kunna möta alla elevers olika behov. Alva, Lisa och Nina beskriver:

Förutsättningar det är beror ju helt på hur ledningen är på skolan. Det är därför det är så viktigt vad man har för ledning. Om den har förståelse för fritidshemsverksamhet eller inte. Ehh, Ja, det skulle jag ju säga där är ju ledningen otroligt viktigt. - Alva

Svar på den frågan är nej. Det är många elever, vi är 36 stycken här inne i vår grupp har vi kanske nu ska vi se 12–13 men speciella behov, mycket anpassningar, åtgärdsprogram. (...) Vi är 3 stycken som jobbar här i den här gruppen och det är en resurs också som är för ett barn, fast den resursen ska även vara för de andra också så att det är väldigt många barn, och för lite pedagoger. Jag hade önskat att det skulle vara färre och färre elever och fler pedagoger vilket gör att vi hinner inte med så mycket, när du har dina planeringstimmar. - Lisa

Det är ju om man säger till miljön, ofta till 98–99 procent så tror jag ändå att de flesta passar in. Men det finns alltid någon, några som kanske inte gör det. Så det är inte lätt. (...) Vi kan inte hjälpa dem känns det som. Vi kan inte bemöta det kravet som de egentligen har rätt till. De har rätt till bra fritid också men det blir mer en anpassning som mer kallas barnpassning skulle jag vilja säga. - Nina

Ovanstående citat beskriver att det i vissa fall går att möta elevers behov men dessvärre inte alla gånger. Majoriteten av respondenterna uttrycker flera avgörande faktorer som påverkar

möjligheterna till att kunna ha bra förutsättningar för ett lärande. Återigen återspeglas detta på grupp- och organisationsnivå i fritidshemmet, vilket stärker vår tanke om att alla tre delar behövs för att kunna skapa förutsättningar för att kunna tillgodose varje enskild individs behov.

Sammanfattning av resultat

Utifrån undersökningens resultat går det att utläsa stora ambitioner och en drivkraft hos respondenterna. Trots det komplexa och mångfacetterade uppdraget som lärare i fritidshem beskrivs ha, kunde vi i vissa fall ändå se att lärare i fritidshem lyckats skapa en tillgänglighet utifrån elevgruppens behov. Däremot kan det utläsas i undersökningen att fritidshemmet och fritidshemslärarna lyckas i den grad de ges förutsättningar. Med det sagt lyckas inte alla skapa den tillgängligheten som önskats, detta då förutsättningarna inte är tillräckliga på flera skolor. Fritidshemmet har genom åren börjat prioriteras då det satsats på en utbildning gjord lämpad utifrån fritidshemslärares uppdrag. Även då läroplanen består av ett kapitel för fritidshemmet där det centrala innehållet och syftet skrivs fram (Skolverket 2022b). Det går att utläsa att flera respondenter upplever att en förändring är på väg, att fritidshemmen sakta börjar prioriteras högre. Däremot upplever fortfarande majoriteten av respondenterna att statusen är fortsatt låg. Vidare beskrivs det hur skolledningen riktar störst fokus mot skolverksamheten och uppmärksammar inte vikten av fritidshemsverksamhetens betydelse för elevernas utveckling. Respondenterna upplever att det är få utbildade och brist av personal i fritidshemmet som i sin tur påverkar förutsättningarna för tillgängligheten i lärmiljön. Det beskrivs vara stora elevgrupper som innefattar många elever med behov av extra stöttning vilket sätter stor press på fritidshemslärarna att försöka räcka till. Då det beskrivs hur vi lever i en föränderlig tid i ett föränderligt samhälle, behöver fritidshemmet vara fortsatt flexibelt i sitt utformande. Att våga tänka utanför ramen, ta vara på möjligheter, se eleverna som en tillgång i skapandet, utmana sig i att våga testa och tänka nytt, ta vara på den kunskap som arbetslaget besitter, att göra så gott en kan. Du kommer långt med en stark drivkraft och lagom höga ambitioner, menar flera respondenter. Nyckeln till ett fritidshem för alla? En del respondenter menar att det aldrig kommer att gå att få alla elever delaktiga medan andra ser mer optimistiskt på möjligheten att applicera en tydliggörande pedagogik och lärmiljö för att inkludera alla i ett trivsamt fritidshem.

DISKUSSION

I följande kapitel diskuteras resultatet och kopplas samman med studiens syfte och frågeställningar. Resultatet analyseras och diskuteras i relation till *pragmatismen* som teoretiskt ramverk samt tidigare forskning. Avslutningsvis nämns förslag på vidare forskning.

Resultatdiskussion

Syftet med studien var att ta reda på vad fritidshemslärare anser att en tillgänglig lärmiljö är och hur en sådan går att skapa i arbetet för att tillgodose alla elevers behov i fritidshemmet. När respondenterna beskrev deras definition av begreppet tillgänglig lärmiljö uttryckte flera att alla elever ska kunna ta del av fritidshemsverksamhetens innehåll, oavsett behov och förutsättningar. Detta stämmer överens med vad som kan utläsas på SPSMs (2023c) webbplats: "Tillgänglighet är de förutsättningar som krävs för att alla barn och elever ska kunna vara delaktiga i en inkluderande skolverksamhet". Respondenterna betonade att tillgänglig lärmiljö dels handlar om den fysiska framkomligheten. Det ska inte finnas några fysiska begränsningar för en elev att kunna delta. Vidare betonades relationers betydelse vara av stor vikt relaterat till möjliggörandet av en trygghet i lärmiljön. Nedan diskuteras *förutsättningar, gynnsamma faktorer, lokaler, relationer, kunskaper och erfarenheter* mer ingående.

Förutsättningar

Eftersom fritidshemmet numera blivit läroplansstyrt ställs högre krav på verksamhetens innehåll då undervisningen ska förankras i styrdokument (Augustsson & Hörnell 2021). Detta innebär att verksamheten även blir mer kravfylld för eleverna, då de förväntas kunna delta i den undervisningsform som styrdokumentet anger (Bergstedt & Karlsudd 2022). Flera respondenter uttryckte vikten av att fritidshemmets inslag grundar sig i läroplanens centrala innehåll. Fritidshemsverksamheten ska ha sin utgångspunkt i elevernas intressen och erfarenheter vid utformandet av aktiviteter och inslag, för att kunna möta elevgruppens förutsättningar. Eleverna ska även vara delaktiga i det innehåll som planeras för i fritidshemmets verksamhet (Skolverket 2022b). Det här stämmer överens med Deweys (1999) tankar gällande pragmatismens grundstenar, att alla människor har ett inre driv som ökar av intressestyrda arbetssätt. Dewey (2004) menar att verksamhetens innehåll bör utgå från elevernas intressen för att öka motivationen till att delta i undervisningen. När eleverna ser meningsfullhet i att ta del av innehållet och kan använda den kunskapen även i andra sammanhang, skapas ett progressivt lärande vilket Dewey förklarar är eftersträvsamt. Resultatet i vår studie visar en komplexitet gällande att skapa en lärmiljö där alla elevers olika intressen och behov kan tillgodoses. Respondenterna uttryckte återkommande att det tar tid innan alla elevers behov och förutsättningar går att utläsa.

Vidare är teori och praktik ett centralt begrepp inom pragmatismen. Med det menas att teori och praktik inte ska särskiljas från varandra utan de är båda lika viktiga (Dewey 1999). Det här är något som kan kopplas till den verksamhet som bedrivs i fritidshemmet. Innehållet i verksamheten ska ha sin utgångspunkt i teorin, det vill säga det som står i styrdokumentet. Teorin ska således praktiskt utövas i alla de sammanhang som eleverna befinner sig i under tiden de vistas i fritidshemmet. Respondenterna uttalar att det krävs en samsyn inom arbetslaget i arbetet att skapa en inkluderande lärmiljö där alla elever ges förutsättningar till deltagande. Utan en samsyn kring det inkluderande arbetssättet försvåras möjligheterna att möta alla elever utefter individuella behov. Det betyder att arbetslagets gemensamma struktur i planerandet har stor betydelse inför vilket innehåll eleverna får ta del av. Forskning visar att det endast är 25 procent som är behöriga för att bedriva undervisning i fritidshemmet, detta trots att det från

2019 krävs legitimation (Hjalmarsson 2019). Att det är en låg andel behöriga lärare i fritidshem stämmer överens med studiens resultat där flertalet respondenter uttalar bristen av behörig personal. Även Elvstrand, Lago och Lundqvist (2022) påtalar denna problematik att det är brist på utbildad personal i fritidshemmen, vilket innebär att alla elever inte får det stöd som de behöver. Det innebär således utmaningar för verksamma behöriga lärare att lyckas med sitt uppdrag, vilket även ger en förklaring till svårigheterna att nå de kriterier som verksamheten bör innehålla. Vidare lyfter studiens respondenter att eget engagemang och initiativ är betydande sett till kvaliteten i fritidshemmets innehåll, men även i vilken grad undervisningen var inkluderande. Bergstedt och Karlsudd (2022) bekräftar att personalens engagemang många gånger är avgörande i möjliggörandet av specialpedagogiska anpassningar i verksamheten.

Gynnsamma faktorer

I studiens resultat framgår det att möjligheterna till skapandet av en tillgänglig lärmiljö och ett tryggt, trivsamt fritidshem styrs av flera faktorer och utifrån varierande förutsättningar. Majoriteten av respondenterna uttryckte vikten av en skolledning som är engagerad och prioriterar fritidshemmet, något flera upplevde en avsaknad av. Skolverkets (2016) undersökning visar verksamheternas arbete gällande att inkludera alla elever oavsett funktionsförmåga. Det framgår att det saknas kontinuerlig uppföljning med en genomgående tydlig struktur i arbetet att inkludera alla elever. I praktiken innebär det att verksamma lärare trots att de besitter kunskap inom området inte lyckas med uppdraget för att skolledningen inte stöttar i den utsträckning som krävs (ibid.). Detta ger en indikation på varför respondenterna i studien upplevde att skolledningen är betydande inför vilka förutsättningar de ges i arbetet med att möta alla elever. Flertalet respondenter antydde att en stöttande och förstående rektor var avgörande för vilket innehåll de kunde fylla fritidshemsverksamheten med. Rektorn ansvarar för att fördela ut planeringstid relaterat till vad som förväntas utföras av arbetstagaren. Tillgång till planeringstid benämnde flertalet respondenter som en grundförutsättning för verksamhetens innehåll. Dock upplevdes det bristande många gånger i form av att möten läggs in under planeringstiden och vid brist på personal får planeringstiden prioriteras bort. Augustsson och Hörnell (2021) beskriver tidsaspekten som avgörande, sett till att fritidshemslärare behöver göra det praktiskt möjligt för eleverna att inkluderas i den verksamhet som läroplanens innehåll skriftligt uttrycker. Det krävs tid för att tolka läroplanens innehåll relaterat till skapandet av den verksamhet som alla elever har rätt till.

Vidare beskriver studiens resultat att specialpedagogiska kompetenser är viktiga faktorer när det kommer till att kunna tillmötesgå alla elevers individuella behov. Flera respondenter uttrycker att det aldrig går att bli fullärd inom detta ämne och att kunskapen är en färskvara som behöver fyllas på emellanåt, exempelvis i form av fortbildning eller kontinuerliga besök i fritidshemmet av specialpedagog. I dagsläget upplever majoriteten av respondenterna i studien att fortbildning och handledning inte erbjuds i den mån det önskas, detta är något som även beskrivs vara en bristvara enligt Elvstrand, Lago och Lundqvists (2022). En annan form av stöttning Karlsson (2020) beskriver som en gynnsam faktor är visuella hjälpmedel. Detta är något som även går att utläsa i studiens resultat som viktiga. Både bildstöd och fritidshemstavlor beskrevs vara visuella hjälpmedel, som möjliggör till förberedelse och tydlighet för eleverna. Detta kan tänkas vara ett självklart inslag vid exempelvis samlingar för att öka tryggheten hos eleverna gällande både förväntningar och förberedelser inför de aktiviteter fritidshemmet erbjuder.

Lokaler

Alla elever har rätt att delta i alla sammanhang som fritidshemsverksamheten erbjuder och det ska inte innefatta några begränsningar för någon elev (Skolverket 2016). I arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö var det framför allt lokalerna som benämndes som en bidragande orsak till att kunna lyckas med uppdraget. Majoriteten av respondenterna beskriver två bristande huvudfaktorer kring lokalernas utformning, som gör att det blir svårare att möta alla elevers behov. Dels att behöva dela lokaler med skolan, dels den fysiska anpassningen. Flera respondenter uttrycker att eftersom fritidshemsverksamheten oftast befinner sig i skolans lokaler, begränsas möjligheterna för att kunna utföra vissa moment som exempelvis kreativa större pysselaktiviteter. Även att pågående projekt behöver städas undan för att lokalerna skall användas nästa skoldag. Utifrån dessa hinder framgår det i resultatet att flera respondenter anser att det är svårt att bedriva fritidshemsverksamheten fullt ut. Flera respondenter uttrycker att det är många elever som går långa dagar i både skolan och senare även i fritidshemmet, därför bör det finnas utrymme att få vila och stänga ute vissa stimuli som hög ljudnivå (Skolverket 2022b). Flera respondenter bekräftade detta och påpekade att detta medför svårigheter vid delade lokaler med skolan eftersom fritidshemmet blir begränsat i sitt sätt att exempelvis möblera.

Vidare framgår det att i flera av respondenternas fritidshem finns det brister när det kommer till lokalernas utformning, i förhållande till att kunna erbjuda elever med fysiska funktionsvariationer lika förutsättningar för deltagande i verksamhetens innehåll. För att lärare i fritidshemmet skall kunna tillgodose alla elevers behov, behövs det grundläggande anpassningar i lokalerna på både individ- och gruppnivå, som i slutändan även kommer gynna de sociala- och pedagogiska lärmiljöerna (Elvstrand, Lago & Lundqvist 2022; Nilholm 2005; SPSM 2023b). I intervjuerna nämner flera respondenter att lokalerna behöver vara anpassade så pass att de fungerar för varje elevs dagliga behov och stimuli, samt för att kunna skapa relationer vilket är grunden till ett fungerande fritidshem.

Relationer

Flertalet respondenter talar om den sociala lärmiljön och hur betydelsefull relationsskapande är i förhållande till en ökad tillgänglighet i fritidshemmets lärmiljöer. Respondenterna menar att det tar tid innan de lyckas se vad varje elev behöver för att finna intresse i att delta i sammanhang som erbjuds i verksamheten. Det här är även något som Lager (2021) benämner att när läraren har ett närvarande och inlyssnande förhållningssätt gentemot eleverna, ges de förutsättningar att ta del av verksamhetens innehåll. Lager uttrycker att "Aktörskapet erbjuder barnen möjligheter att själva skapa mening vilket kräver att läraren förhåller sig till barn som aktiva aktörer med egna intressen och vilja till handling" (Lager 2021, s. 40). En positiv upplevelse och tid i fritidshemmet beskrivs bidra till ett ökat lärande under skoltiden. Det beskrivs även hur de elever som kämpar med olika svårigheter i skolan kan stöttas genom tid i fritidshemmet där olika sociala förmågor tränas (Pálsdóttir 2010). Flertalet respondenter menar att relationsskapandet är en viktig grund vid utformandet av en fritidshemsverksamhet som baseras på elevernas intressen. För att eleverna ska ges möjlighet till deltagande i fritidshemmets innehåll beskrivs fritidshemslärares medvetenhet gällande relationers betydelse vara av stor vikt (Willén Lundgren & Karlsudd 2013). Vidare beskriver respondenterna att det är genom goda relationer som trygghet växer fram. En trygghet mellan elever och vuxna bidrar till ett gruppklimat där alla känner sig accepterade och där det går att mötas i varandras olikheter. Ett gruppsammanhang där man tar vara på olikheter och ser de som en tillgång (Andishmand 2019). Resultatet i vår studie visar att det ofta är stora elevgrupper och en låg andel personal. Respondenterna förklarar att det därför krävs lyhördhet och närvaro för att lyckas möta alla elever och skapa en tillgänglighet i fritidshemmets miljöer.

Kunskaper och erfarenheter

Det är flertalet infallsvinklar att beakta för att skapa sig en helhetsbild kring elevens behov enligt respondenterna. Erfarenheter som är ett centralt begrepp inom pragmatismen belyser hur en persons erfarenheter avgör hur olika handlingar kan tolkas (Dewey 1999). Erfarenheter inom olika områden ger en djupare förståelse för människors olika sätt att möta sin omvärld (Hamza 2021). Flera respondenter beskriver sina tidigare erfarenheter och kunskaper från sin utbildning som hjälpsamma i många situationer. Det är viktigt att ha i åtanke att behovet av anpassning kan skilja från elev till elev (Hamza 2021). Att bilda sig en uppfattning om vad en elev kan behöva för anpassning grundar sig i relationen till eleven som i sin tur grundar sig i erfarenheter, beskriver flera respondenter. Det är genom dessa erfarenheter och kunskaper om varje enskild individ som lärare i fritidshem kan utforma en verksamhet som stödjer elevernas behov.

Slutsats

Utifrån dagens varierande förutsättningar för skapandet av en tillgänglig lärmiljö beskriver flera respondenter hur det kan vara svårt att garantera att alla elever får rätt stöd och anpassning, baserat på individuell förmåga. En del respondenter berättar tydligt att det inte är möjligt att tillmötesgå alla elevers behov, att fritidshem inte går att anpassa för att fungera för alla. Det går att ställa sig frågan vad denna upplevda känsla grundar sig i egentligen. Handlar det om fritidshemslärares inställning eller är det kanske bristande organisatoriska förutsättningar som bidragit till detta resonemang. Utifrån resultatet kopplat till tidigare forskning kan det utläsas att fritidshemmet och fritidshemslärare står inför stora utmaningar, där många faktorer spelar in. Fritidshemmet beskrivs många gånger hamna i skymundan för skolans verksamhet. Detta blir en utmaning i arbetet att möjliggöra utvecklandet av fritidshemsverksamhetens lärmiljöer utifrån aktuell elevgrupp. Ifall nyckeln till ett fritidshem för alla är en tillgänglig lärmiljö är relativt svårt att säga utifrån studiens resultat. Det som går att utläsa är att många faktorer beskrivs spela en viktig roll i möjliggörandet av att kunna erbjuda en trivsamt och utvecklande verksamhet. Det är därmed omöjligt att isolera svaret på denna fråga till att en tillgänglig lärmiljö skulle vara den rätta eller enda nyckeln. Eventuellt att en tillgänglig lärmiljö kan vara en av flera viktiga beståndsdelar. Kanske behöver man tänka att det finns flera nycklar, och att dessa varierar, men att nyckeln till ett fritidshem för alla faktiskt finns.

Metoddiskussion

Syftet med studien var att undersöka lärare i fritidshems definition av tillgänglig lärmiljö, och hur det aktivt arbetas med i målsättningen att skapa en fritidshemsverksamhet som tillgodoser hela elevgruppens behov. Vårt val av kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer fungerade väl för insamlandet av empirin. Intervjuerna bestod av fem öppna frågor som möjliggjorde för spontana följdfrågor. Detta medförde att vi kunde få fördjupade svar vid de frågor vi ansåg behöva mer underlag till. Utformandet av de aktuella intervjufrågorna formulerades löpande under några veckors tidsperiod, och godkändes av handledare innan intervjutillfällena genomfördes. Frågorna baserades på undersökningsområdet för att besvara de tre frågeställningarna som studien grundades i. Intervjuerna genomfördes digitalt i form av videosamtal då målsättningen var att få en geografisk spridning på deltagande respondenter. Syftet med spridningen var att utforska hur skillnader och förutsättningar skiftade och togs tillvara på olika sätt. Vid intervjutillfällena behövdes en del av frågorna omformuleras för att förtydliga vad som efterfrågades. Alla intervjuer spelades in för att allt som sades skulle komma med i studien och för att inget skulle missas, detta i syfte att stärka reliabiliteten och validiteten i studien (Kihlström 2007b).

Studien har utgått från en tematisk analys då transkriberingen kategoriserats utefter teman baserat på respondenternas utsagor (Jepson Wigg 2019). Transkriberingen delades upp och genomfördes löpande i Google Drive-dokument. Syftet med uppdelningen av transkriberingen gjordes för att möjliggöra allas inkludering och delaktighet av empirin, men även för att arbetet skulle effektiviseras. I efterhand upplevde vi att transkriberingen tog betydligt längre tid än planerat. Detta då transkriberingen var en process som behövde ges tid i syfte att uppnå ett genomarbetat resultat. De motgångar vi upplevt utifrån valet av en kvalitativ semistrukturerad intervju metod i digital form, var att det krävdes mer tid än tänkt att få tag på respondenter. Det var svårt att komma i kontakt med verksamma och utbildade fritidshemslärare via sociala medier, detta gjorde att intervjuerna drog ut på tiden en vecka längre än planerat. Det går att tänka att vi var för optimistiska i vår tidsplanering eller brist på erfarenhet hos oss kombinerat med att det är många som söker respondenter inom samma område under samma tidsperiod.

Didaktiska konsekvenser

Rollen som lärare i fritidshem innebär flera didaktiska utmaningar. Det framgår att det är genom ett vetenskapligt förhållningssätt medvetna val genomförs, och det är valen som avgör vilket lärande elever får ta del av. Följden av en bristande medvetenhet i olika val kan innebära att elever går miste om lärande innehåll de egentligen har rätt till (Skolverket 2020). Som snart färdigutbildade lärare i fritidshem är det viktigt att kunna se till att fritidshemmets innehåll baseras på den reviderade läroplanen och att medvetna val genomsyras i verksamheten.

I studiens resultat beskrivs samarbete och en samsyn kring arbetssättet i arbetslaget vara en gynnsam faktor i skapandet av en tillgänglig lärmiljö för att inkludera alla elever. Att vara utbildad mot fritidshem bidrar till en djupare didaktisk medvetenhet i jämförelse med utbildad personal. Flertalet respondenter belyste att det ibland är en utmaning att vara ensam utbildad i arbetslaget. Det blir ett för omfattande arbete att bedriva ensam vilket kan bli en konsekvens som påverkar fritidshemmets kvalitet och långsiktiga mål negativt. Vidare beskrivs engagerad skolledning som en viktig faktor på flera sätt. Dels utifrån en ekonomisk aspekt, dels då fortbildning och tid för reflektioner vid arbetslagsmöten beskrivs som prioriterade. Följden av en skolledning som inte engagerar sig i fritidshemmet och möjliggör för både fortbildning och tid för reflektioner tänker vi kan leda till att arbetsklimatet för personalen blir lidande.

En annan viktig faktor gällande skapandet av tillgänglighet i fritidshemmet är den fysiska miljön. Flertalet respondenter beskrev hur de inte har tillgång till egna lokaler och att detta begränsar deras förutsättningar på flertalet sätt, exempelvis att möblera utifrån verksamhetens behov. I läroplanen står det: "Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer" (Skolverket 2022b, s. 26). Delade lokaler medför begränsade möjligheter till större praktisk estetiska projekt, som exempelvis behöver ligga framme på tork eller vara pågående under en längre tidsperiod. Detta då allt behöver städas undan varje eftermiddag inför morgondagens skoldag. Konsekvensen av detta medför svårigheter i att erbjuda eleverna önskad mängd möjligheter i deras skapande. Vi tycker att det är viktigt att låta elevernas process och skapande får ta både tid och plats, det behöver därför finnas möjlighet till det. I läroplanen står det även skrivet hur: "(...) fritidshemmet ska komplettera förskoleklassen och skolan även genom att erbjuda eleverna rekreation och vila för hälsa och välbefinnande" (Skolverket 2022b, s. 25). Flera respondenter beskrev utmaningar i arbetet att anpassa lokalerna för att möjliggöra till ytor för vila och rekreation, på grund av att lokalerna delas med skolan. Utomhusmiljön beskrevs som en stor tillgång i arbetet att erbjuda alla elever den undervisning de har rätt till, i förhållande till att inomhusmiljön är svår att forma. Det framgår hur flertalet respondenter använder utomhusmiljön för att kunna inkludera en större

grupp elever vid samma aktivitet, men även för att kunna erbjuda en varierad lärandemiljö där koordination och motoriska färdigheter utvecklas. Att se potentialen i utomhusmiljön tänker vi bidrar till ett varierat och lustfyllt lärande för eleverna som motiverar dem till deltagande. Detta då många elever ofta uppskattar att byta ut lärmiljön och lämna skolans lokaler enligt våra erfarenheter.

Vidare forskning

Efter avslutad studie kan det ses att vidare forskning inom området är relevant. Kraven på innehållet i fritidshemsverksamheten ökar samtidigt som andelen behöriga fritidshemslärare är låg. Eftersom undervisning i fritidshemmet ska förankras i styrdokument krävs att innehållet i verksamheten håller en god kvalitet. Det innebär således utmaningar för verksamma lärare i fritidshem att lyckas med sitt undervisningsuppdrag.

Forskning med anknytning till den komplexitet fritidshemslärare innehar finns till viss del, men överlag är underlaget smalt. Det saknas en bredd och djup i den tidigare forskning som fångar upp fritidshemmets kontext från flera infallsvinklar. I tidigare forskning framgår att fritidshemsverksamheten inte prioriteras lika högt som skolundervisningen. Det är rektorn som har det yttersta ansvaret i att leda, samordna och fördela resurser till de olika verksamheterna i skolan. Vi anser att det råder en brist på forskning där fritidshemsverksamheten är ett obligatoriskt inslag i skolans systematiska kvalitetsarbete med koppling till elevhälsoteamet. Det hade därmed varit intressant om vidare forskning undersöker hur det är möjligt att låta fritidshemsverksamheten inkluderas och genomsyras som en tillgång i skolverksamheten, i syfte att ingå i hela elevens skoldag.

REFERENSER

Andishmand, C. (2019). *Inkluderande undervisning - fritidshemmets arbete med elever i behov av extra anpassningar*. Skolverket.

https://www.skolverket.se/download/18.d56125d17821e55a8b1efa/1623654354585/Fritidshemmets-arbete-med-elever-i-behov-av-extra-anpassningar-och-sarskilt-stod-2.pdf?fbclid=IwAR0AIEi8LYZWS_3cblHY0xS8ynnlJycP8gIZbr9fWe7-CzNaVVKHnWI8vQs [Hämtad 230120]

Augustsson, G. & Hörnell, A. (2021). ”Vi gör så gott vi kan”: Fritidspedagogers konflikt mellan omsorgsansvar och utbildningsansvar. *Educare*, (4), s. 164–191.

Doi.org/10.24834/educare.2021.4.6

Back, C. & Berterö, C. (2019). Interpretativ fenomenologisk analys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl., Stockholm: Liber. s. 165–178.

Bergstedt, M. & Karlsudd, P. (2022). Specialpedagogik på fritidshem: En litteratur- och dokumentanalys av fritidshemmets specialpedagogiska utveckling. *Specialpedagogik*, 42(1), s. 2–14. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1651462>

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 4 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.

Dewey, J. (2004). *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter*. 4 uppl., Stockholm: Natur och kultur.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2023) *Vad är bristande tillgänglighet?*

<https://www.do.se/diskriminering/olika-former-av-diskriminering/bristande-tillganglighet-ar-diskriminering> [Hämtad 230511]

Elvstrand, H. & Lago, L. (2019). Förutsättningar för fritidspedagogisk undervisning. I Elvstrand, H., Lago, L. & Simonsson, M. (red.) *Fritidshemmets möjligheter*. Lund: Studentlitteratur. s. 21–41.

Elvstrand, H., Lago, L. & Lundqvist, J. (2022). Fritidshemslärares arbete, trivsel, inkluderande arbetssätt och samverkan. *Forskning i pedagogers profession og uddannelse*, 6(6), s. 107–121. Doi: 10.7146/fppu.v6i2.134278

Elvstrand, H. & Närvänen, A. (2019). Delaktighet i fritidshem - elevers och fritidslärares perspektiv. I Elvstrand, H., Lago, L. & Simonsson, M. (red.) *Fritidshemmets möjligheter*. Lund: Studentlitteratur. s. 141–159.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl., Stockholm: Liber. s. 34–54.

Hamza, K. (2021). Ett pragmatiskt perspektiv på undervisning - erfarenheters betydelse. I Serder, M. & Jobér, A. (red.) *Vetenskapliga teorier för lärare*. Stockholm: Natur & Kultur. s. 95–115.

Hjalmarsson, M. (2019). Fritidshemmet - en utbildningsarena i spänningen mellan omsorgstradition, ökade kvalitetskrav och förtydligat uppdrag. *Kapet. Karlstads universitet Pedagogiska tidskrift*, 15(2), s. 11–23.
<http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1379105>

Jepson Wigg, U. (2019). Att analysera livsberättelse. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl., Stockholm: Liber. s. 255–272.

Karlsson, A. (2020). *Specialpedagogik för fritids*. Lund: Studentlitteratur.

Kihlström, S (2007a). Intervju som redskap. I Björkdahl Ordell, S., Dimenäs, J. & Davidsson, B. (red.) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. s. 47–69.

Kihlström, S. (2007b). Uppsatsen-examensarbetet. I Björkdahl Ordell, S., Dimenäs, J. & Davidsson, B. (red.) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber. s. 226–246.

Kjellberg, K. (2018). *DATE lärmaterial: tillgänglighet, lärmiljöer och likabehandling i F-3 & fritids*. 5 uppl., SPSM: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
<https://funktionsratts.kbg.se/wp-content/uploads/2020/04/DATE-F-3.pdf> [Hämtad 230120]

Lager, K. (2021). “Som kompisar, fast vuxna”: relationens betydelse för barns aktörskap i fritidshem. *BARN: forskning om barn och barndom i Norden*, 39(2-3), s. 29-46.
Doi: 10.5324/barn.v39i2-3.3759

Lago, L. & Elvstrand, H. (2021). *Sociala relationer i fritidshem*. Stockholm: Natur & Kultur.

Lindgren, S. (2014) Tematisering. I Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (red.) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups. s. 63–72.

Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik: Vilka är de grundläggande perspektiven? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 10(2), s. 124–138.
<https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1279/1124>

Pálsdóttir, Þ. K. (2010). After-School Centers for 6-9 Year Olds in Reykjavik, Iceland. *BARN - Forskning om barn og barndom i Norden*, 28(4), s. 9–28.
<https://tidsskriftetbarn.no/index.php/barn/article/view/4694/7339>

Peirce, S. C. (1990). *Pragmatism och kosmologi*. Göteborg: Daidalos.

Phillips, D. C. & Soltis, F. J. (2014). *Perspektiv på lärande*. 2 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl., Stockholm: Liber. s. 220–236.

SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2018:218. *Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Skolinspektionen (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*. Stockholm: Skolinspektionen.

https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/fritidshem/fritidshem_rapport_2018.pdf [Hämtad 230406]

Skolverket (2020). *Att ställa frågor och söka svar - Samarbete för vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=7117> [Hämtad 230502]

Skolverket (2022a). *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=10021> [Hämtad 230406]

Skolverket (2022b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 22*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=9718> [Hämtad 230120]

Skolverket (2016). *Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c553/1553967032486/pdf3686.pdf> [Hämtad 230330]

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) (2023a). *Om oss*.

<https://www.spsm.se/om-oss/> [Hämtad 230228]

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) (2023b). *Tillgänglighetsmodell*.

<https://www.spsm.se/stod/tillganglighet/tillganglighetsmodell/> [Hämtad 230425]

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) (2023c). *Tillgänglig utbildning*.

<https://www.spsm.se/stod/tillganglighet/> [Hämtad 230503]

Thornberg, R. & Fejes, A. (2019). Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl., Stockholm: Liber. s. 273–293.

Trost, J. & Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*. 5 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet (2017). *God Forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Willén Lundgren, B. & Karlsudd, P. (2013). Relationella avtryck och specialpedagogiska perspektiv i fritidshemmets praktik. I Aspelin, J. (red.) *Relationell*

specialpedagogik - i teori och praktik. Kristianstad: Kristianstad University Press. s. 63–78.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:633279/FULLTEXT01.pdf>

BILAGOR

Bilaga 1

HÖGSKOLAN I BORÅS

2023-03-31

HÖGSKOLAN I BORÅS
Akademin för bibliotek,
information, pedagogik och IT

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

- Som en del av kursen 11GF65, Examensarbete vid Högskolan i Borås utför vi en studie med syfte att undersöka lärare i fritidshems erfarenheter och upplevelser av specialpedagogik när det gäller fritidsverksamhetens utformande. Vi kommer genom en kvalitativ metod undersöka vilka faktorer som upplevs vara betydande i arbetet att skapa en tillgänglig lärmiljö i syfte att utforma ett fritids för alla.
- Vi som utför studien skulle vilja att du lämnar vissa uppgifter om dig själv närmare bestämt namn, utbildning och var arbetsplatsen ligger.
- All insamlad data kommer att användas i syfte att undersöka och utvärdera sambandet gällande tillgänglig pedagogik och utformandet av ett fritidshem som tillgodoser alla elevers behov. Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).
- Uppgifterna kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall som någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.
- Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.
- Resultatet av studien kommer att sammanställas i oidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.
- Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrad att omedelbart ta bort uppgifterna.

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Bilaga 2

Information om behandlingen av personuppgifter

Din personliga integritet är viktig för oss på Högskolan i Borås. Därför är vi angelägna om att all behandling av personuppgifter sker på ett korrekt och säkert sätt i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar. Högskolan följer bland annat dataskyddsförordningen, mer känd som GDPR.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för all behandling av personuppgifter inom högskolans verksamhet. Om du har några frågor kring hur dina personuppgifter behandlas kan du läsa mer om hur högskolan behandlar personuppgifter på vår webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>. Du är också välkommen att kontakta ansvarig för den aktuella kursen med frågor.

Dina rättigheter

1. Högskolan är öppen med hur vi behandlar dina personuppgifter. Om du vill veta vilka personuppgifter som vi behandlar om dig kan du kostnadsfritt en gång per år begära ett utdrag med information om detta (ett så kallat registerutdrag). För att beställa ett registerutdrag kan du använda blanketten för begäran om registerutdrag på högskolans webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>.
2. I vissa fall kan vi komma att be om samtycke (godkännande) till att behandla dina personuppgifter. Om du lämnar sådant samtycke kan du när som helst ta tillbaka detta. Vi kommer då inte att fortsätta behandla dina personuppgifter. På grund av lagkrav kan vi dock vara förhindrade att omedelbart radera uppgifterna.
3. Du har rätt att inte bli föremål för automatiserat beslutsfattande, inklusive profilering, dvs. beslut som fattas på teknisk väg utan mänsklig inblandning. Högskolan fattar inte några sådana beslut.
4. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter i ett allmänt använt format för att överföra dessa till en annan personuppgiftsansvarig.
5. Du har rätt att få dina personuppgifter ändrade eller kompletterade om de skulle visa sig vara felaktiga eller ofullständiga.
6. Du har rätt att i vissa fall få behandlingen av dina personuppgifter begränsad eller avslutad.
7. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter raderade.
8. Du har rätt att klaga på högskolans behandling av dina personuppgifter till Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet.

Kontakta oss Personuppgiftsansvarig
Högskolan i Borås 501 90 BORÅS
Tel. 033-435 40 00
E-post: registrator@hb.se
Org.nr: 202100-3138

Dataskyddsombud
Åsa Dryselius
E-post: dataskydd@hb.se

Bilaga 3

HÖGSKOLAN
I BORÅS

Informationsbrev

Datum: 2023-03-31

Vi heter Malin Ferm, Emelie Holmsbo och Sophie Börjesson och vi studerar till grundlärare med inriktning mot fritidshem vid Högskolan i Borås, Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT.

Under sista terminen ska vi studenter genomföra ett examensarbete där ett valt område skall undersökas. Vi har valt att fokusera på tillgänglig pedagogik för att se om detta kan vara nyckeln till skapandet av ett fritidshem för alla. Vi kommer att intervjua nio stycken utbildade yrkesverksamma lärare i fritidshem från olika skolor. Intervjuerna kommer att spelas in för att inte riskera att gå miste om viktig information för vår studie. Syftet med studien är att undersöka lärare i fritidshems erfarenheter och upplevelser av specialpedagogik när det gäller fritidsverksamhetens utformning. Vi kommer genom en kvalitativ metod undersöka vilka faktorer som upplevs vara betydande i arbetet att skapa en tillgänglig lärmiljö i syfte att utforma ett fritids för alla elevers behov och förutsättningar.

I undersökningen utgår vi ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn/elever, pedagoger och skola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

Med vänliga hälsningar Malin, Emelie och Sophie

Handledarens namn: Martin Hugo
Högskolan i Borås
Adress: Allégatan 1, 503 32 Borås

Bilaga 4

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor:

1. Vad heter du?
2. Vad har du för utbildning?
3. Hur länge har du arbetat inom fritidshem?
4. Vilken kommun arbetar du i?

Huvudfrågor:

1. Hur definieras tillgänglig lärmiljö enligt dig?
2. Vad anser du är viktiga framgångsfaktorer i skapandet av en tillgänglig lärmiljö enligt dig?
3. Upplever du att du ges tillräckliga förutsättningar och besitter kunskaper för att kunna skapa en tillgänglig lärmiljö som tillgodoser hela elevgruppens behov?
4. På vilket sätt arbetar ni aktivt med att skapa en tillgänglig lärmiljö i ert fritidshem?
5. Tror du att nyckeln till ett fritids för alla är tillgänglig pedagogik?

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se